

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DIVADELNÍCH, FILMOVÝCH A MEDIÁLNÍCH STUDIÍ

Začátky české stand-up comedy Na stojáka
(Česká stand-up comedy Na stojáka v kontextu původního žánru)

The Begginigs of Czech Stand-up Comedy Na stojáka
(The Czech Stand-up Comedy Na stojáka in the Context of Origins)

Bakalářská práce

Autor: Lenka Jorňíčková
Vedoucí práce: Doc. PhDr. Tatjana Lazorčáková, Ph.D.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla všechny
prameny a literaturu

V Olomouci dne 3. 5. 2010

Úvod	
1. 1. Stand-up comedy	7
1. 2. Komici stand-up comedy	8
2. Užívané termíny	8
2. 1. One-man show	9
2. 2. Slam poetry	9
2. 3. Vymezení pojmů komedie a comedy	9
2. 4. Alternativní stand-up comedy	10
2. 5. Monologisté	10
2. 6. Skeč	10
3. Historie stand-up comedy ve Spojených státech amerických	11
4. Historie stand-up comedy ve Velké Británii	17
5. Česká kabaretní scéna	21
5. 1. Osvobozené divadlo	22
5. 2. Divadlo Semafor	24
5. 3. Studio Ypsilon	26
5. 4. Fenomén text-appeal	27
5. 4. 1. Ivan Vyskočil	28
5. 5. Specifika českého kontextu	30
6. Na stojáka	31
6. 1. Vznik na Stojáka	32
6. 2. Princip pořadu Na stojáka	33
6. 3. Na stojáka – česká stand-up comedy	34
6. 4. Vývoj pořadu Na stojáka	35
6. 5. Specifika české stand-up comedy Na stojáka	37
6. 5. 1. Skeče	38
6. 6. Na stojáka mimo televizní vysílání	38
6. 7. Komici vystupující v Na stojáka	39
6. 7. 1. Protagonisté známí	40
6. 7. 2. Protagonisté neznámí s předchozí dramatickou zkušeností	41
6. 7. 3. Amatéri	42
8. Zaznamenaná stand-up comedy	43
8. 1. Televize	44

8. 1. 1. Stand-up comedy v televizním vysílání ve Spojených státech amerických	45
8. 1. 2. Late – night talk show	46
8. 2. Internet a stand-up comedy	47
8. 2. 1. Na stojáka na internetu	48
Závěr	50
Resume	52
Prameny	54
Literatura	54

ÚVOD

Fenomén stand-up comedy nemá v našem kulturně-společenském prostředí tradici a snaží se u nás etablovat prostřednictvím pořadu televize HBO *Na stojáka*.

V této práci se pokusím zmapovat historický vývoj stand-up comedy v zemích svého vzniku, tedy ve Spojených státech amerických a ve Velké Británii. Z výsledků tohoto výzkumu se v dalších částech práce budu věnovat především stylu stand-up comedy Spojených států amerických, který se ve srovnání s vývojem ve Velké Británii prosadil. Poznatky z historického vývoje stand-up comedy aplikuji na srovnání historického vývoje kabaretů a divadel malých forem, které se věnovaly podobným divadelním žánrům jako vaudevilly a divadla varieté, ze kterých se stand-up comedy vyvinula. Věnuji se stylu divadel malých forem jako zdroji inspirace moderní české komedie, jenž ovlivnila český humor natolik, že i dnes je patrným zdrojem inspirace nejen účinkujícím pořadu *Na Stojáka*. Cílem mojí práce bude obhájit, že v našem prostředí se vyvinula obdoba stand-up comedy, a to v jiné podobě především z důvodu absence jistých kulturních forem.

Dílčí kapitolou této práce je analýza stylu pořadu *Na Stojáka*. Zmapuji nejen historii tohoto původního českého televizního pořadu, ale také jeho organizační strukturu, princip fungování, styl nejvýraznějších protagonistů a především formu výstupů. Vymezím podobnost a návaznost výstupů z *Na stojáka* v kontextu s výstupy divadel malých forem a pokusím se o srovnání jejich stylu s výstupy z pořadu *Na stojáka*.

Ve své práci se budu věnovat také historii a procesu záznamu stand-up comedy, který se týká české stand-up comedy *Na stojáka*, jenž je primárně televizním pořadem, ale jehož výstupy se šíří také na DVD a na internetu.

Hlavním cílem této práce je vytvořit text, který zmapuje historii žánru stand-up comedy, a na základě těchto poznatků zanalyzuje začleňování amerického formátu do českého kulturního prostředí.

V češtině nevyšla žádná publikace či ucelená studie, která by se zabývala fenoménem stand-up comedy. V periodiku *Svět a divadlo* vyšel souhrn článků o umělcích stand-up a několika jeho stylových etapách. Tyto články jsou však tematicky roztržité, většinou analyzují pouze styl protagonistů stand-up comedy a snaží se přiblížit některé její formy, bohužel ale bez popsání kontextu.

V kapitole o historii se opírám o knihu *Getting The Joke*, kterou napsal anglický teoretik a performer stand-up comedy Oliver Double. Ten se věnuje nejen historii stand-up comedy ve Spojených státech amerických a Velké Británii, ale také její teorii a praxi. Double knihu doplňuje vlastními názory a myšlenkami z jeho předchozích studií a například obecná definice stand-up a popsání jejích jednotlivých stylů chybí.

Pro kapitolu české kabaretní scény mi byla nápomocna především kniha Vladimíra Justa *Proměny malých scén*, ve které formou dialogu polemizuje se svými vlastními názory a zkušenostmi, z něj ale nevyplývá ucelený náhled na osobnosti a styly tvorby divadel malých forem a kniha Jána Kaliny *Svět kabaretu*.

O pořadu *Na stojáka* nevyšla zatím žádná publikace a v této kapitole čerpám hlavně z mnou pořádaných rozhovorů s režisérem Zdeňkem Tycem a s produkční pro původní českou tvorbu televize HBO Martinou Šantavou.

Všechny překlady z anglického jazyka vypracovala autorka práce.

1.1. Stand-up comedy

Stand-up comedy je okamžitě rozpoznatelná forma zábavy: „*Stand-up comedy je pravděpodobně nejstarší, nejuniverzálnější, základní a dokonale signifikantní forma komického výrazu. Je to nejryzejší veřejná komunikace, vykonávající stejnou kulturní a sociální roli prakticky ve všech společnostech v přítomnosti i minulosti.*“¹ Jde o specifický druh divadelního představení, založený na vztahu mezi publikem a samostatně stojícím protagonistou, který se snaží pobavit a rozesmát publikum svým vyprávěním. „*Humor stand-up comedy je založen na společné reakci publika, která se projevuje na základě společných zkušeností a znalostí, ať už kulturních, nebo praktických.*“²

Díky specifické nutnosti vyžadující aktivní spoluúčasti publika, je stand-up comedy „*spíše divadelním představením, než happeningem.*“³ Ve stand-up comedy nepoužívá komik kostým, rekvizity, scénografii ani jiné dramatické prostředky. Vše je založeno na mluveném projevu a schopnostech komika vést komický dialog s publikem.

Oliver Double, přední anglický teoretik stand-up comedy s vlastní zkušeností s vystupováním, definuje tento druh dramatického projevu třemi vlastnostmi, které ji odlišují od podobných forem dramatického umění:

Osobnost komika:

Na rozdíl od herců mají stand-up komici možnost vystupovat na jevišti za svoji osobu, nebo mohou vystupovat v komickém charakteru. Záleží pouze na komikovi, zda pro konkrétní výstup vytvoří dramatickou postavu.

Přímá komunikace:

Stand-up comedy je založena na přímé komunikaci mezi komikem a publikem. Je to konverzace plná vtipů, smíchu i méně nadšených odezev.

Přítomný čas:

¹ WALKER, A. Nancy. *What's so funny? Humor in American culture*. 1. vyd. Wilmington: Scholarly resources 1998, s. 193.

² SANKEY, Jay. *The Zen and the Art of Stand-up Comedy*. 1. vyd. London: Routledge, 1988, s. 87.

³ Tamtéž.

Stand-up comedy je prezentní umění. Je založena na živém projevu a živých reakcích.⁴

1. 2. Komici stand-up comedy

Podle *Oxford English Dictionary* pojem „stand-up comic“ pochází z roku 1966. Baviči byli ale označováni termínem „stand-up komik“ už od padesátých let.

Stand-up komik může pocházet z jakéhokoliv kulturně-sociálního prostředí. Může jím být jak herec, tak amatér bez předešlé zkušenosti s dramatickým uměním. Jeho vystupování může být založeno na čemkoliv, co dokáže pobavit. Často mají výstupy a skeče stand-up komiků podobu prezentace připraveného textu komediálního charakteru nebo improvizovaného vystoupení. Ve Spojených státech amerických převládají stand-up komici, jež ve svých výstupech reagují na sociálně-kulturně-politické dění současnosti, které glosují s cílem pobavit diváka.

„Komici stand-up prezentují svoje hledisko, které není souhrnem společných znalostí, svým výstupem stimulují, vyzývají a ovlivňují vnímání publika. Z tohoto důvodu můžou být stand-up komici titulováni jako mluvčí společnosti.“⁵

2. Užívané termíny

Tato kapitola vysvětluje termíny, se kterými se v celé práci operuje a které nejsou mnohdy zcela známé. V souvislosti s žánrem stand-up comedy existuje několik forem uměleckého projevu, které jsou s ní pevně spjaty nebo z ní vychází. Jsou to například:

⁴ DOUBLE, Oliver. *Getting the jokes*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.18.

⁵ AJAYE, Frankly. *Comic Insights: The Art of Stand-up Comedy*. 1. vyd. Los Angeles: Silman-James, 2002, s. 17

2. 1. One-man show

Je to ve své podstatě jakákoliv umělecká činnost prezentovaná jedním člověkem. Označení one-man show se často používá pro výstupy stand-up komiků. One-man show je také založena na těsném kontaktu s publikem, ale nejde primárně o pobavení diváka. Ve výstupech „*solo-pefromerů*“ je běžné, že autorem textů není sám protagonista. Díky neomezenému podkladu a stylu prezentace jsou umělci one-man shows všichni vypravěči.⁶ Tímto termínem se také označuje divadelní představení hrané jedním hercem nebo výstava tvorby jednoho umělce.⁷

2. 2. Slam poetry

Je soutěž v básnickém přednesu vlastní tvorby nebo autorské prezentaci poezie. Může být založena na improvizaci. Ve *slam poetry* se nesmí používat rekvizity, kostým ani hudební nástroje. Účinkující si navzájem konkurují a jsou hodnoceni na základě stylu prezentace a obsahu textu na základě udělených bodů vybranými diváky. Tato forma literární soutěže vznikla v 80. letech ve Spojených státech amerických a v současnosti je velmi populární.⁸

2. 3. Vymezení termínů komedie a comedy

V angličtině se používá „comedy“- „komedie“ k označení jakéhokoliv humorného projevu, který je obecně určen k pobavení zejména v televizi, filmu a stand-up comedy. Je třeba pečlivě odlišovat hovorový a běžně používaný výraz comedy od jeho akademické definice komického divadla, mající kořeny ve starověkém Řecku.⁹ V této práci se bude používat výrazu komedie ve významu, převzatého z hovorového termínu comedy americké i anglické angličtiny.

⁶ BONEY, Jo. *Extreme Exposure: An Anthology of Solo Performance Texts from the Twentieth Century*. 1. vyd. New York: Theatre Communications Group, 2000, s. 82.

⁷ *One-man show* [online]. [cit. 12. 4. 2010]. The Free Dictionary. Dostupné z WWW: <<http://encyclopedia.thefreedictionary.com/one-man+show>>

⁸ *O slam poetry* [online]. [cit. 12. 4. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.slampoetry.cz/index.php/slam/o-slamu.html>>.

⁹ *Forms of comedy* [online]. [cit. 12. 4. 2010]. Wikipedie: otevřená encyklopedie. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Comedy#Forms_of_comedy>.

2. 4. Alternativní stand-up comedy

Pojem alternativní komedie se objevuje v průběhu 20. století ve Spojených státech amerických i ve Velké Británii. V podstatě se tímto termínem označuje jakákoliv alternativa k běžné komedii, která se dostává do širšího povědomí a postupem času získává více příznivců jak z řad umělců, tak publika. Pojem alternativní komedie v souvislosti se stand-up comedy se objevil v 70. letech s generací tzv. „*sick comic*“ a v 90. letech, kdy se stand-up comedy vyvinula do své dnešní podoby. Ve Spojených státech amerických se označovala termínem alternativní i stand-up comedy improvizovaná, divadelní nebo filmová. Na alternativní improvizovanou stand-up comedy se zaměřil původně britský rozhlasový a v 90. letech americký televizní pořad *Whose line it is anyway?*

2. 5. Monologisté

Termín „*monolog*“ původně označoval populární formu narativní poezie, někdy komické, většinou ale dramatické a sentimentální, která se předváděla hlavně v music hallech, nebo obdobných zábavních podnikcích na přelomu 19. a 20. století. Komický „otevřený monolog“ („*opening monologue*“) se vyvinul v typickou součást stand-up comedy a je charakteristickým rysem některých televizních pořadů, například *late-night talk show*. Monologisti ve vaudevillech a music-hallech přímo oslovovali publikum a jejich čísla bývala často založená na komice. Jako přerod monologisty na stand-up protagonistu je brán profesní vývoj britského komika Freda Allena.¹⁰

2. 6. Skeč

Vychází z anglického slova „*sketch*“, které se dá do češtiny přeložit jako „scénka“. „*Skeč je jednoduchý komediální výstup, číslo, či scénka, často satirického*

¹⁰ Fred Allen (1894-1956) byl americký komik. Proslavil ho rozhlasový pořad, ve kterém absurdně komentoval aktuality (1932-1949). Byl jedním z nejpopulárnějších humoristů v takzvané klasické éře amerického Rádia. (*Fred Allen* [online]. [cit. 10. 04. 2010]. Dostupné z WWW: < <http://fredallen.org/>>.)

nebo parodického rázu.“¹¹ Skeč je důležitou dramatickou formou pro vývoj obdoby stand-up comedy u nás. Tento vývoj proběhl především v divadlech malých forem. Z hlediska zkoumání amerického žánru budu používat termín skeč, který se ve výsledku mého mapování stand-up comedy jeví jako přesnější a vhodnější.

3. Historie stand-up comedy ve Spojených státech amerických

Historie stand-up comedy ve Spojených státech amerických začíná ve *vaudevillech*.¹² Prvním regulérním vaudevillem byl nejpravděpodobněji *Tony Pastor's New Fourteen Street Theatre*, otevřený v říjnu roku 1881.¹³ Program těchto zábavních podniků byl tvořen širokým spektrem uměleckých projevů. Šlo o hudební a taneční vystoupení, komická čísla, klauniády apod. Hvězdy *vaudevillů* byli *Buster Keton*, *Charlie Chaplin*, *bratři Marxové*, *Mae Westová*, *Bob Hope* a další. Někteří z nich založili svá komická čísla na zpěvu a tanci, další přednášeli monology. Předchůdci stand-up komiků z prostředí *vaudevillů* byli tzv. *MC's*, kteří vaudevillovým programem prováděli jako konferenciéři a vystupovali také jako *monologisti*, jejichž styl prezentace má společné rysy se stylem stand-up comedy.

Od počátku 20. století vaudevillovým divadlům začínají konkurovat kina a rozhlas. Němý film a rozhlasové vysílání byla média zcela nová a zrychlila vývoj komedie. Mnoho vaudevillových hvězd se začalo objevovat v krátkých němých filmech s částečně zaznamenaným zvukem (hudba a efekty), tzv. „mluvících obrázcích“ (*talkies* - „*talking pictures*“) a v pořadech v rádiu.¹⁴ Vaudevillová divadla začala uvádět krátké filmy mezi výstupy umělců ve snaze udržet krok s kiny.

¹¹ PAVLOVSKÝ, Petr a kolektiv: *Základní pojmy divadla. Teatrologický slovník*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004, s. 257

¹² Původ slova není jasný. Od začátku 19. století znamená vaudeville lidový divadelní program s písničkami či kuplety na známé melodie. Divadla, která je uváděla, se nazývala také variétés („*Théâtre des variétés*“). Už v 19. století se vaudeville rozšířil také v USA, kde znamenal často spíše varietní program, který neměl pevný začátek a souvislé dějství (*continuous vaudeville*). V Anglii bývaly součástí vaudevillu i striptérky a erotické scény. Vaudevillová divadla utrpěla s příchodem filmu. (*Vaudeville* [online]. [cit. 10. 04. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Vaudeville>>.)

¹³ DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.20.

¹⁴ Tamtéž, s. 23.

Komikům a hercům se vynalezením filmu a rozhlasu otevíraly nové možnosti působení.

Ve 30. letech se staly populárními živé výstupy komiků v rekreační oblasti *Catskill Mountains*, kam jezdili na dovolenou především imigranti a newyorští Židé.¹⁵ V programech zdejších hotelů a resortů byly populární a vyhledávané show, označované jako *nové vaudevilly*.¹⁶ Vedle již známých komiků zde vystupovali také amatérští baviči bez divadelní zkušenosti - tzv. *toomlers*, jejichž zaměstnání bylo bavit během dne hosty amerických hotelů a resortů scénkami, triky a vtipy. V této době se začíná formovat žánr stand-up comedy jak jej známe dnes. Číslo programů byla založena na intenzivním vztahu s publikem, improvizaci a autentické reakci diváků.¹⁷

Vedle programů v *Catskill Mountains* byly živé výstupy bavičů k vidění také v *Chitlin Circuit*, což byl řetězec nočních klubů, malých divadel a kabaretů v různých městech Spojených států amerických, který byl oblíben hlavně u afroamerického publika. Program byl založen převážně na výstupech jazz bandů, bluesových skupin a tanečních čísel.¹⁸ Bylo běžné, že do 50.let vystupovali afroameričtí komici pouze před afroamerickým publikem, což se změnilo až v průběhu 60. let. V 50. letech se stand-up comedy rozvíjela hlavně díky malým klubům, jako byl *hungry i* v San Francisku. Interiér tohoto klubu vytvořil typický obraz amerického stand-up klubu.

Malé pódium před cihlovou stěnou, osvětlené jedním kuzelem světla a na něm je komik postavený za mikrofonem na stojanu.¹⁹ Interiérové zařízení v tomto stylu se vžilo do obecného podvědomí o stand-up klubu natolik, že je vnímáno jako typické pro stand-up comedy klub. Ve Spojených státech amerických vznikla tato představa díky tomu, že stand-up kluby otevírané v průběhu 60. let kopírovaly nebo napodobovaly interiér z *hungry i* jako jednoho z prvních a úspěšných míst, kde se předváděla stand-up comedy. V českém prostředí se zažila takováto představa typického stand-up klubu hlavně díky americkým filmům z 90. let.

V klubu *hungry i* se poprvé objevil Morth Sahl. Komik, který „*ignoroval módu obleků a nosíval přes triko ležérní svetr s věčkovým výstřihem. Jeho projev byl*

¹⁵ GARNER, Joe: *Made You Laugh: The Funniest Moments in Comedy*. 1. vyd. Kansas City: Andrews McMeel Publishing, 2004, s.74.

¹⁶ DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.24.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž, s. 25

nezvykle neformální a obsah skvěle rezonoval v mladém publiku, které oceňovalo i jeho zálibu v kontroverzi.²⁰ Morth Sahl byl jedním z prvních klubových bavičů, kteří vytvořili podobu moderní stand-up comedy.²¹ Na vlně jeho úspěchu se vezlo mnoho dalších komiků jako Lenny Bruce²², Woody Allen²³, Bill Cosby.²⁴ Tato generace komiků byla označena termínem „zkažení komici“ (*sick comics*). „*Sick comics*“ způsobili revoluci. Začali ve svých výstupech v klubech dotýkat tehdy kontroverzních témat jako vztahy mezi rasami, gender, sex a politika. Ostrá společensko-politická satira a cynismus se tehdy začali stávat nedílnou součástí typických rysů stand-up comedy.²⁵ Magazín *Time* popsal jejich styl takto: „*Baví lidi vtipy o svých otcích a Freudovi, o matkách a masochismu, o sestřích a sadismu. Radostně vyprávějí o pilotech, kteří vyhazovali cestující z letadel, aby odlehčili zátěž, nebo o vysokých školách pro drogově závislé...*“²⁶ „*Sick comics*“ značně rozvinuli styl stand-up comedy. Nejen novátorským způsobem prezentace výstupů a skečů, založeným na neformálnosti, ale i originalitou- prezentovaných témat. Díky nim mohli být další komici být méně formální, nosit ležérní oblečení, osvojit si přirozenost při vystupování a jejich projev byl více založený na konverzaci s publikem. Stand-up comedy byla intelektuální a vyjadřovala se ke společenským tabu.²⁷ Jako první sólová

²⁰ Morth Sahl. *Biography* [online]. [cit. 10. 04. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.mortsahl.com>>.

²¹ Tamtéž.

²² Lenny Bruce (1925-1966) byl americký stand-up komik. Jeho styl by ve své době neobvyklý. Často improvizoval, témata jeho výstupů byla obscénní, mluvil o drogách, rasismu a pokrytectví. Byl předchůdcem „sick“ komiků. Zemřel předčasně díky své drogové závislosti. (DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.271-272)

²³ Woody Allen (1935-) je originální a úspěšný americký režisér a scénárista mimo jiné spisovatel a komik. Stand-up comedy se věnoval na začátku 60. let. Jeho výstupy byly založeny na chytrém a surrealistickém humoru. Od poloviny 60. let přechází k filmovému průmyslu, který ho proslavil. (DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.269)

²⁴ Bill Cosby (1937-) je americký komik, vystupovat začal v 60. letech ale nejvíc ho proslavil vlastní pořad *The Cosby Show* z 80. let. Jako afroamerický komik ve svých výstupech neotevíral rasovou otázku, místo toho jemným anekdotickým stylem vyprávěl příběhy inspirované svým dětstvím a mládím. (DOUBLE, Oliver. *Getting The Jokes*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.273)

²⁵ DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.27.

²⁶ *Nightclubs: The Sicknicks*. *Time*, 74, No. 2, July 13, 1959. [online]. [cit. 10. 04. 2010]. Dostupné z WWW:

<<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,869153,00.html>> .

²⁷ DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.27.

ženská stand-up komička vystoupila v 50. letech Phyllis Diller a inspirovala k vystupování na pódiiích stand-up klubů i další ženy.²⁸

První stand-up comedy klub na světě *Pip's* byl otevřen roku 1962 v Sheepshead Bay v New Yorku. Jeho majitel Georgie Schultz rychle zareagoval na popularitu stand-up comedy a otevřel první klub zaměřený výhradně na tento žánr. Mnohem slavnějším klubem se však stal *Improv* (Improvisation Café), který otevřel Budd Friedman v roce 1963 na místě vietnamské restaurace jako „*late-night café*“ pro divadelní přívržence.²⁹ I klub *Improv*, stejně jako *hungry i*, přispěl svým interiérem s cihlovou stěnou za pódiiem k vytvoření dnes zažité představy interiéru stand-up klubu. V polovině 70. let se otevřely další stand-up kluby *Comic strip*, *Catch a Rinsing Star* v New Yorku a *Comedy Store* na Sunset Boulevard v Los Angeles. Výhodou klubů bylo, že zajišťovaly novým i zavedeným komikům stálý prostor pro vystupování. Někteří komici, především Steve Martin³⁰, se stali díky natáčení LP desek a vystupování v klubech a televizi tak populárními, že během 70. let bavili masy na akcích v obrovských sálech. Steve Martin vystupoval dokonce i jako bavič během přestávek ve sportovních utkáních na stadionech.³¹

Bylo běžné, že první stand-up kluby, které poskytovaly komikům stálý prostor pro vystupování, nevyplácely komikům honoráře. Pravidelné vystupování na místě určeném výhradně pro stand-up nabízelo nejen začínajícím komikům slušnou šanci, že je objeví nějaký televizní producent.

V prvních letech kluby proplácely komikům pouze dopravu a jídlo. V roce 1979 vypukla v *Comedy Store* stávková akce stand-up komiků. Komici, kteří pravidelně vystupovali v *Comedy Store*, věděli, že majitel klubu Mitzi Shore na věčně vyprodaných stand-up shows vydělává velké peníze, ale stále odpíral účinkujícím honorář.³² „*Téměř 150 u nich opustilo na šest týdnů klub. Na konci šesti týdnů stávkový*

²⁸ *History of Stand-up Comedy in the 1970s - The Birth of Modern Stand-up*. [cit. 10. 02. 2010]. Dostupné z WWW

<<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history70s.htm>>.

²⁹ DOUBLE, Oliver. *Getting The Jokes*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.27.

³⁰ Steve Martin (1945-) je hollywoodský herec, který začínal jako stand-up komik. Styl jeho stand-up výstupů byl chytrý, ležérní a stylisticky subverzivní. (DOUBLE, Oliver. *Getting The Jokes*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.274)

³¹ *History of Stand-up Comedy in the 1970s - The Birth of Modern Stand-up*. [online]. [cit. 10. 02. 2010]. Dostupné z WWW

<<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history70s.htm>>.

³² DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.28.

byla mezi nimi a majitelem Comedy Store uzavřena dohoda. Byl stanovený honorář 25 dolarů za většinu produkcí.³³

S 80. léty přišel obrovský boom stand-up comedy klubů. *Catch* nebo *Improv* dokonce otevírali pobočky v ostatních amerických městech. Jeden z dalších projektů, které se zasloužily o popularitu stand-up comedy, byl *Comic Relief*, původně britský televizní charitativní pořad. Americkou verzi *Comic Reliefu* vysílala každý rok *HBO*. Jeho cílem bylo vydělat peníze na pomoc pro lidi bez domova ve Spojených státech amerických. V tomto pořadu se objevily největší stand-up hvězdy té doby jako Robin Williams a Whoopi Goldberg. Úspěch *Comic Reliefu* podpořil vzrůstající popularitu stand-up comedy v 80. letech.³⁴

Na přelomu 70. a 80. let se začala objevovat nová forma stand-up comedy nazvaná *alternativní komedie*. Komici alternativní stand-up comedy zkoumali její možnosti předváděním netradičních výstupů a skečů, které se často dali zařadit žánrově k performanci. Testovali reakce publika „šokováním a matením publika, neobratným vyprávěním vtipů, zpackanými imitacemi a natahování výstupů založených na směsici trapnosti až na hranici samotné únosnosti.“³⁵ Duchovním otcem a průkopníkem alternativní stand-up comedy byl legendární Andy Kaufmann,³⁶ který rozhodně nepatřil mezi standardní americké komiky. Jeho výstupy jsou na hranicích mnoha stylů a žánrů a mnoho z nich dokázalo, že publikum Spojených států amerických snese leccos. „Je těžké zařadit ho k happeningovému a performačnímu umění, protože jeho humor je příliš laciný a podbízivý“³⁷, přesto otevřel stand-up

³³ Tamtéž.

³⁴ *History of Stand-up Comedy in the 1970s - The Birth of Modern Stand-up* [online]. [cit. 10. 02. 2010]. Dostupné z WWW <<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history70s.htm>>.

³⁵ ŠKORPIL, Jakub. Comedy mix – náhodně vybrané „recepty“ ke komedii různých národů. *Svět a divadlo* 17, 2006, č. 1, s. 136-141.

³⁶ Andy Kaufmann (1949-1984) byl americký komik, jehož styl byl založený na absurdním a značně provokativním humoru. Jeho stand-up výstupy ze 70. let byly plné špatných vtipů, zpackaných imitací a písní zpívaných na playback. Vyžíval se také v mystifikacích kolem svojí osoby a kolem existence svého alter-ega Tonyho Cliftona, který se dokonce několikrát objevil i po smrti Kaufmanna. Mnoho jeho nejkontroverznějších výstupů, například wrestlingové zápasy s divačkami, bylo předem domluvených. Andy Kaufmann se sám neoznačoval za stand-up komika ale za zpěváka a tanečníka.. (ŠKORPIL, Jakub. Comedy mix – náhodně vybrané „recepty“ ke komedii různých národů. *Svět a divadlo* 17, 2006, č. 4, s. 136-141.)

³⁷ ŠKORPIL, Jakub. Comedy mix – náhodně vybrané „recepty“ ke komedii různých národů. *Svět a divadlo* 17, 2006, č. 1, s. 136-141.

comedy nové možnosti.³⁸ Alternativní forma stand-up svou neokázalostí zaujala. Život a styl tvorby Andyho Kaufmanna je nám známý především z filmu Miloše Formana *Muž na Měsíci* (Man on The Moon, 1999).

Na začátku 80. let bylo pouze deset klubů, které vyplácely honoráře svým účinkujícím, v roce 1992 jich bylo přes tři sta, a uváděli více než 2000 komiků.³⁹ „*Neúměrné množství stand-up klubů na konci 80. let mělo za následek, že kluby musely uvádět každý večer nové stand-up talenty, jejichž množství nebylo odpovídající obrovské poptávce a kvalita živé stand-up tím značně utrpěla.*“⁴⁰ V důsledku neúměrného množství klubů a obrovské konkurenci se některé z nich začaly zavírat.

Během 90. let zaznamenala stand-up mírný pokles popularity díky „přemnoženosti“ na konci 80. let. Její zpětný nárůst zajistila televize a kanály jako *Comedy Central*. V průběhu 90. let se ve Spojených státech amerických objevuje další alternativní stand-up comedy. „*Komici opouští běžný postup vyprávění vtipů ve prospěch uvolněnější a pestřejší formy stylu stand-up comedy.*“⁴¹ Ke klíčovým postavám této éry patří například Sarah Silverman.⁴² Tato alternativní forma stand-up comedy během 90. let sama sebe vyvedla získanou popularitou z undergroundu do mainstreamu. „*Na přelomu 20. a 21.století prošla stand-up comedy transformací a dříve alternativní stand-up komici se stali zavedenými hvězdami.*“⁴³ Mírný pokles popularity na základě přemnožení stand-up comedy v průběhu 90. let zmizel. Na začátku 21.století se začaly znovu otevírat stand-up comedy kluby po celé Americe a

³⁸ Tamtéž.

³⁹ *History of Stand-up Comedy in the 1980s - Stand-up Explosion* [online]. [cit. 10. 02. 2010]. Dostupné z WWW

<<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history80s.htm>>.

⁴⁰ DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s. 28.

⁴¹ *History of Stand-up Comedy in the 1990s - Comedy Collapse* [online]. [cit. 10. 02. 2010]. Dostupné z WWW

<<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history80s.htm>>.

⁴² Sarah Silverman (1970-) je americká herečka, zpěvačka a především komička. Satiricky reaguje na rasismus, sexismus a náboženství. Často vystupuje v roli zkarikované „židovské paničky“. Její styl je formálně neohraničený, ve svých výstupech zpívá, předehrává i vypráví. (Sarah Silverman [online]. [cit. 10. 04. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://sarahsilvermanonline.com/stand-up/>>

⁴³ *History of Stand-up Comedy in the 1990s - Comedy Collapse* [online]. [cit. 10. 02. 2010]. Dostupné z WWW

<<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history90s.htm>>.

současné hvězdy stand-up comedy vyprodávají velká divadla se zájezdovými show (např. *Original King's of Comedy*).⁴⁴

4. Historie stand-up comedy ve Velké Británii

Historie britské stand-up comedy začíná v britské formě kabaretu music-hallu⁴⁵, která je starší obdobou amerických vaudevillů. První zmínka o music-hallech je z roku 1852, kdy Charles Morton otevřel *Cantebury Hall* v Londýně. Popularitu si získaly velmi rychle a v roce 1868 jich bylo v Londýně přes dvě stovky.⁴⁶ Začátkem 20. století, byly music-hally skoro nerozeznatelné od divadel, kde se uváděla klasická dramata. V této době ovlivňovala divadlo hlavně přísná cenzura režimu úřadu lorda Chamberlaina pocházející už z roku 1737. Ta požadovala od všech komiků, aby předkládali svá napsaná vystoupení k cenzuře. „*Nepřijatelná vystoupení vrátil úřad se zvýrazněnými sekcemi modrou tužkou. Zde vzniklo označení "modrý" komik – komik, jehož akt je považován za sprostý nebo špinavý a takový komik musel potom upravovat svůj výstup v souladu se zákonem.*“⁴⁷

Program music-hallu býval založen na hudebních číslech a jediný mluvený part měl konferenciér, který vedl dialog s publikem. Protože scény beze slov cenzuře nepodléhaly, humor se vyvíjel také směrem ke klauniádě.⁴⁸ Mluvené výstupy se začaly v programech music-hallů dostávat ke slovu až s dovezeným modelem komedií z vaudevillů Spojených států amerických. V prvním desetiletí 20. století se objevilo několik komiků, kteří se charakterem svých výstupů mohou řadit k předchůdcům stand-up comedy, protože jejich komická čísla byla založena na dialogu s publikem. Po první světové válce nahradila už skomírající music-hally divadla varieté, jejichž

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Music-hally jsou typem britské divadelní zábavy, která byla populární od druhé poloviny 19. století do druhé poloviny 20. století. Programy music-hallů obsahovaly různé druhy umění – zpěv, tanec, monology, komedie apod. Předchůdci music-hallů byli taverny. (*The British Music Hall* [online]. [cit. 10. 04. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.musicals101.com/musichall.htm>>.)

⁴⁶ DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s. 29.

⁴⁷ FISHER, John. *Tommy Cooper: Always Leave Them Laughing*, 1. vyd. London: Harpercollins, 2006, s. 164.

⁴⁸ HANÁK, Jiří. Comedy Store- procházka novodobými dějinami britské komediální scény 1. část. *Svět a divadlo* 12, 2001, č. 1. s. 87-91.

program byl složen z písniček, akrobacie, klauniád a mluvené slovo mělo podobu komických monologů a skečů.⁴⁹

„Mezistupněm ve vývoji od komika z music-hallu ke stand-up komikovi byli ve velké Británii tzv. „před-scénoví komici“ - „front-cloth comedians“.“⁵⁰ Toto označení bylo odvozeno od faktu, že vystupovali na jevištích v music-hallech na scéně před přenosnou oponou. Nepoužívali tedy celou plochu jeviště a opona umožňovala, že zatímco jeden komik byl na scéně, druhý si za oponou připravoval prostor pro svůj výstup. Když výstup prvního komika skončil, jeho dekorace se odnesla a opona se posunula za připravený prostor druhého, za níž se chystal další komik. Tímto se docílilo programu bez nutných přestávek. „Front-cloth comedians“ se objevili během 20. let 20. století.⁵¹

Stejně jako ve Spojených státech amerických, i ve Velké Británii začala music-hallovým programům značně konkurovat kina a filmový zábavní průmysl. Mnoho music-hallů a divadel se měnilo na kina. Některé music-hally vyzkoušely strategii uvádět svůj obvyklý program jako doprovodný program k filmům. I divadla varieté řetězce *London Palladium*⁵² se měnila na kina. V průběhu 20. let 20. století ale *London Palladium* převzala filmová společnost *Gaumont-British*⁵³ a zasadila se o obnovení divadel varieté.⁵⁴ V průběhu 40. let ale nadšení filmovým médiem opadlo a některá kina se dokonce znovu přestavovala na divadla. Producenti měli obavu, že nenajdou dostatek komiků a umělců, kteří by v tolika varieté vystupovali.⁵⁵

Stejně jako ve Spojených státech amerických, i ve Velké Británii podpořilo vzestup poválečných komiků hlavně rádio a později i televize, která urychlila vývoj stand-up comedy ve Spojeném království.

Pojem stand-up comedy se v Británii objevuje poprvé v souvislosti s fenoménem „Klubů pracujících mužů“ - „Working Mens' Clubs“⁵⁶. Britská komedie

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.34.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² London Palladium byl řetězec divadel varieté.

⁵³ Gaumont-British byla britská pobočka francouzské filmové společnosti.

⁵⁴ DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s.35.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Working men's clubs jsou privátní sociální kluby, které se objevily během 19. století v industriální oblasti na severu Velké Británie. Tyto kluby zajišťovali rekreační program dělníkům a jejich rodinám. (*Working men's club* [online]. [cit. 2010-04-12].

se v nich přechodně uchytla stejně, jako se předchůdce americké stand-up uchytla v po-vaudevillové době v *Catskill mountains*. V obou zemích je tato doba, kdy odezněla počáteční mánie způsobená novým druhem umění – filmem, především dobou hledání nových forem varietní zábavy.

Po úspěchu *Working Mens' Clubs* se otevírali na severu Anglie soukromé velkokapacitní kluby (až 2000 diváků), které na rozdíl od *Working Mens' Clubs* byly připraveny uvádět nákladné a velkolepé show.⁵⁷ Divadla a varieté musela nějak zareagovat a konkurovat populárním filmům, které lákaly diváky na herecké hvězdy a exotická prostředí. Varieté vsadilo na okázalá představení pro velký počet diváků, což díky vysokému rozpočtu umožňovalo i účast slavných hvězd.

Takovým velkým klubem byl například *The Batley Variety Club* ve městě v Yorkshire. V okruhu dvaceti mil žilo v 60. letech přes dva miliony lidí. To umožnilo *The Batley Variety Clubu* uvádět umělce velkých jmen jako například Louise Armstronga.⁵⁸ V 60. letech se stejně jako ve Spojených státech amerických v komediálních výstupech začala prosazovat politická a sociální satira. To stand-up comedy ještě více zpopularizovalo. Noční klub *The Establishment* v Londýnské čtvrti Soho byl vyhlášený satirickými výstupy mladých a nadějných stand-up performerů, kteří zde mohli předvést svá čísla nedbající stále *jevištní cenzury* prosazené už Lordem Chamberlainem, která padla až v roce 1968.⁵⁹ Britské publikum si tak mohlo zajít na svéráznou stand-up comedy jakou předváděl ve Spojených státech amerických například Lenny Bruce. V roce 1971 se objevila skupina komiků vzešlých z prostředí *Working Mens' Clubs* v pořadu „*The Comedian's*“⁶⁰ britské televizní stanice *Granada Television*. „*Oproti stylu komiků z velkých klubů jako The Batley Variety Club, kteří ve svých výstupech používali kostýmy, divadelní charaktery a předváděli zpívaná a taneční čísla, byl styl komiků z Working Mens' Clubs minimalistický a*

Wikipedie : otevřená encyklopedie. Dostupné z WWW:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Working_men's_club>.)

⁵⁷ DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s. 36.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Pořad *The Comedians* začal jako experiment Granada TV. Natáčel se před živým publikem v Manchesteru, každý komik předvedl dvacetiminutový výstup, z nichž bylo následně sestříháno několik půlhodinových dílů pořadu. Každý díl představil až deset stand-up komiků. Výstupů byly založeny na stylu *Working men's Clubs*. (*The Comedians* [online]. [cit. 10. 04. 2010]. Dostupné z WWW: <http://sharetv.org/shows/the_comedians_uk>.)

neobvyklý. Své výstupy stavěli na gagu a vtipech, které se týkali přímo jich a vyprávěli je jeden za druhým.“⁶¹

V 70. letech se ve Velké Británii stejně jako ve Spojených státech v této době objevila „alternativní komedie“. První komici řadící se k tomuto stylu stand-up vzešli z britských hudebních klubů, kde vystupovali jako folkoví zpěváci, jejichž „komický nádech písní se stal nejdůležitější částí jejich vystoupení.“⁶² Stejně jako se první komické výstupy v music-hallech vyvinuly z hudebních čísel, tak i britská stand-up comedy vzešla z folkových písní. Zpěvačka Victoria Wood, která zpívala písně z kabaretů se časem přeorientovala na stand-up comedy.⁶³ Na začátku 80. let jí získal popularitu úspěšný televizní pořad *Victoria Wood – As seen on Tv.* „Úspěch tohoto pořadu udělal z Victorie Wood nejúspěšnější hvězdu britské stand-up comedy, která třicetkrát vyprodala Royal Albert Hall s kapacitou 5000 diváků.“⁶⁴ Victoria Wood nebyla první ženou na britské stand-up scéně, ale byla první, jež se stala opravdovou hvězdou.⁶⁵

V Americe prošla stand-up comedy změnou hlavně v důsledku masivní popularizace v 50. letech, kdy se na scéně objevili „sick comics“. To vedlo k rozmachu stand-up comedy klubů v 60. letech. V Británii se první klub věnovaný výhradně stand-up comedy – *Comedy Store*, otevřel až v květnu roku 1979.⁶⁶ „Klub *Comedy Store* v Londýně byl přímo inspirovaný americkým stand-up klubem v Los Angeles, který majitel londýnské *Comedy Store* Peter Rosengard, navštívil v roce 1978. Ten byl tímto klubem ohromen a zkopíroval ideu i název a otevřel londýnskou *Comedy Store* na místě striptýzového baru v Soho.“⁶⁷

V roce 1992 bylo v Londýně přes 70 programů stand-up comedy týdně ve více než patnácti klubech.⁶⁸ Všechny hvězdy britské stand-up comedy za posledních 25 let začaly svoji kariéru v klubu, který se někdy řadil do „*alternative comedy clubs*“.

⁶¹ DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s. 37.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ *The Establishment* byl londýnský noční klub s občasným stand-up programem.

⁶⁷ DOUBLE, Oliver. *Getting The Joke*. 1. vyd. London: Methuen drama, 2005, s. 38

⁶⁸ Tamtéž.

5. Česká kabaretní scéna

Kabaret jako forma zábavy, byl v Československu populární především v 30. a 60. letech 20. století. Základem kabaretu je syntetická forma jevištních projevů - komických výstupů, skečů, pantomimických a tanečních výstupů. Formálně a stylově je kabaret neohraničený. „*Už středověké drama Mastickář jako pouliční drama muselo využívat několik pravidel komediantského řemesla: zaujmout naráz a napoprvé (odtud zrod krátkých, uzavřených výstupů a čísel) zaujmout syntetickou formou projevu (zpěv, tanec, pantomima, akrobacie se tu rychle střídaly s pseudovědeckou přednáškou, scénkou, klauniádou apod.) a mít schopnost improvizace a autorsko-upravovatelské sklony.*“⁶⁹ „*Termínem kabaret se kolem roku 1910 začalo označovat veselé programové pásmo, střídající sled drobných pódiových forem – od vtipné literární satiry a parodie, přes námětově a textově výrazné kabaretní písně, šansony, kuplety až po pantomimu, atraktivní taneční výstupy a humorně nebo i vážně pointované dramatické jednoaktovky. Touto mnohostí žánrů, forem, témat, lehkosti jejich jakoby improvizacího uplatňování, současně i vyhraněným uměleckým přístupem se kabaret také radikálně lišil od prostoduchosti předcházejícímu šantánu.*“⁷⁰ Je těžké určit rysy kabaretních výstupů a scének: „*Směs lyriky a komiky. Rychlé střídání scének a výstupů, které mohou být jak kontrastní (smích a pláč), tak koherentní (hořký smích, mystifikace, ale i fraškovitá burlesknost); někdy jde o soubor mimických klauniád, jindy o výstupy konferenciéra s hlubším myšlenkovým zázemím.*“⁷¹ Specifika tohoto jevištního stylu jsou žánrová mnohostrannost, stálý a bezprostřední kontakt scény s hledištěm, improvizace a osobitost každého z interpretů.

Herec kabaretu musí reagovat na atmosféru představení a disponovat improvizací schopností, která je k takovým spontánním reakcím nezbytná. „*Kabaretní umělec je volně vázán na interpretaci textu, stává se součástí divadelní kreaace v rámci herecké improvizace, málo kdy vychází z pevného textu: nedisponuje divadelním komparesem ani technikou. Tradiční "divadelní" efekty, tj. scéna, pódium, osvětlení nejsou pro kabaret primárně důležité. Prvky anti-divadla jsou pro kabaret typické a právě proto*

⁶⁹ JUST, Vladimír. *Proměny malých scén*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1984, s. 22.

⁷⁰ KAZDA, Jaromír, KOTEK, Josef. *Smích Červené sedmy*. 1. vyd. Praha:

Československý spisovatel, 1981, s. 11.

⁷¹ Tamtéž.

se stává zdrojem nových forem, zejména tzv. autorského představení.⁷² Kabaret, v němž nejsou primárně důležité kostýmy, rekvizity ani scénografie, přispívá k vývoji text-appealu.

Jistým rysem podobnosti herce kabaretu se stand-up komikem je jeho způsob herectví. „*Herec kabaretu komentuje dobovou aktualitu, zůstáváje přitom sám sebou. Improvizační spontánnost v bezprostředním kontaktu s publikem, je tedy důležitým rysem nového typu kabaretního herectví, většinou komediálního klaunství.*“⁷³

5. 1. Osvobozené divadlo

Na začátku 20. let, tedy v letech dospívání Voskovce a Wericha, pražské kabarety a šantány ztratily svoji dřívější slávu. Zaniká slavný kabaret Červená sedma, který byl na vrcholu v letech první světové války. Tento kabaret založený v roce 1907 Jiřím Červeným udal směr ve vývoji nejen kabaretu, ale díky pečlivě narežirovaným a dramaturgicky vypořádaným literárně-dramaticky-hudebním pásmům, lze chápat styl tvorby Červené sedmy jako předchůdce divadel malých forem.⁷⁴ Součástí jejich pásem byli improvizované dialogy, deklamace, aktuální popěvky, pantomima, satirické jednoaktovky, politicko-společenské satiry a parodie a napínavé skeče s náhlými zvraty i pseudovědecké mystifikace.⁷⁵

V té době ale stále ještě fungovaly revuální scény typu Rokoko a Varieté a v provozu byla také smíchovská (tzv. Švandovská) aréna, „*jež byla kromě avantgardních podniků jediným pražským divadlem, které podle vlastního přiznání V a W navštěvovali. V kýčovitě inscenovaných revuích obdivovali zejména komiku Ference Futuristy.*“⁷⁶

Voskovec a Werich vytvořili nový typ divadla, něco mezi kabaretem a dramatem – revue. „*Revue v literárním smyslu, kde se variabilita a atraktivnost rodily z techniky střídání žánrů grotesky, parodie, scének, dialogu, slovního humoru, zpěvu a tance v dějovém rámci, které vše harmonicky skloubili ve znamení základní myšlenky*

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ KAZDA, Jaromír, KOTEK, Josef. *Smích Červené sedmy*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1981, s. 14.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ JUST, Vladimír. *Proměny malých scén*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1984, s. 22.

vsazené do jednoduchého děje.⁷⁷ V tomto jednoduchém ději se mohli dopouštět zcizování, improvizace a klauniády, jimiž reagovali hlavně na publikum. Vývoj kabaretu se ubíral k lidové viditelnosti a k politické aktualitě.

Voskovec a Werich byli okouzleni němou filmovou groteskou. Svým spolužákům a známým často předváděli improvizované scénky plné absurdních dialogů ve stylu grotesky. V roce 1927 oba připravili sérii těchto výstupů v pásmu skečů a scénických parodií s názvem *Vest pocket revue*. Ta svojí vnitřní skladbou a častými sólovými výstupy spadala do žánru kabaretu. „*Sami její autoři ji nazvali útwarem, který spočívá především v téměř klaunské absolutní komice hlavních rolí, v parodickém ději, v groteskních postavách a ve fonetickém zpěvu k moderní taneční hudbě.*“⁷⁸

Podoba tvorby s kabaretem je patrná nejen stylem jejich představení, ale i díky fenoménu, který vytvořili – „*forbíny*“. V nich Voskovec s Werichem vedli dialog před oponou, který byl zcela nezávislý na ději hry. Ve *forbínách* často improvizovali a kladli důraz na kontakt s divákem. „*Improvizátorský moment stojí v zárodku předponových rozhovorů, které měli mnohdy větší hodnotu, než celé představení. Jak se tyto dialogy, na premiéře téměř lakonické, narůstaly, měnily se a duchaplně se přizpůsobovaly aktualitám dní.*“⁷⁹ *Forbíny* vznikly z náhodně improvizovaného výstupu V+W před oponou, který měl při jednom představení odvést pozornost diváků od problémů s přestavbou scény. Později se staly *forbíny* nedílnou součástí každého představení. Voskovec a Werich tímto fenoménem své tvorby inspirovali pokračovatele kabaretu v 60. letech, kteří navázali na tradici monologů, dialogů a výstupů, které zcizovaly děj a komentovaly současnost.

„*Vlastenectví, patriotismus, šovinismus byly ostře sledovanou oblastí veřejného života a proto byly inspirací pro V+W stránky bulvárního tisku, typické nešvary buržoazního parlamentarismu a hlavně satirický charakter. To vše patřilo k divácky nejžádanějším a nejaplaudovanějším tématům.*“⁸⁰ V průběhu dvacátých let tvoří obecnostvo Osvobozeného divadla především levicově smýšlející studenti, kteří si oblíbili satirický a parodický ráz, se kterým Voskovec a Werich reagovali na aktuální společensko-politické události. Svoji volbou aktuálních témat a parodií

⁷⁷ KALINA, Ján. *Svet kabaretu*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1966, s. 388.

⁷⁸ Tamtéž, s. 387.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ JUST, Vladimír. *Proměny malých scén*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1984, s. 84.

měšťanské společnosti a oficiálního divadla už tehdy dělali politicky angažované divadlo.⁸¹ Tento model se stává vzorem českého kabaretu po druhé světové válce. „*Ve třicátých letech v souvislosti se změnou prostoru Osvobozeného divadla (Vodičkova ulice) s kapacitou osmi set míst se rozšířil a stabilizoval návštěvnický kádr na stále širší vrstvy levicově a demokraticky orientované inteligence, které se v hledišti osvobozeného divadla sjednocovaly k tvrdému odporu k agrárnímu šovinismu a nacionalismu.*“⁸²

Texty zakladatelů Osvobozeného divadla byly jedny z nejhranějších titulů dokonce i ve velkých divadlech. „*Jejich poetika je těsně spjata s osobnostmi a hereckým výrazem Voskovce a Wericha, ale autentičtí Horníček a Werich, Lasica a Satinský, Suchý a Šlitr se jejich herectví přibližují více, než jakýkoliv jiný herec, či komik, přistupující k textu pouze reproduktivně a neautorsky.*“⁸³

Kontinuitu autorského herectví typu Voskovce a Wericha po druhé světové válce lze sledovat v osobě Miroslava Horníčka. Ve 40. letech byl hercem a komikem improvizovaného a autorsky inspirovaného jevištního projevu. „*Opravdový zlom ale nastal, když se v letech 1955-1960 setkává v divadle ABC s Janem Werichem, který z něho udělal legitimního nástupce a dovršitele zmíněné tradice herectví V a W. Postupně si vytvořil vlastní a osobitou variantu divadla jednoho herce (Hovory přes rampu, 1966-1969, Hovory H, 1969-1971 atd).*“⁸⁴ Na začátku 50. let se v důsledku historických událostí situace divadel komplikuje. „*Od poloviny do konce 50. let byli dialogy a předscény Wericha s Horníčkem prakticky jedinou živou, aktuální a společensky rezonující satirou stojící samozřejmě na pozicích socialismu.*“⁸⁵

5. 2. Divadlo Semafor

Zakladatelé divadla Semafor (zkratka SEdm MALých Forem) Jiří Šlitr a Jiří Suchý se na začátku své umělecké kariéry inspirovali především poetikou kabaretů a music-hallů. Většina pražských malých scén se v 70. letech hlásila k tradicím českého

⁸¹ Tamtéž, s. 86.

⁸² Tamtéž, s. 87.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ JUST, Vladimír. *Proměny malých scén*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1984, s. 91.

kabaretu, ale Suchému a Šlitrovi se podařilo „*evokovat naprosto svěžím způsobem zašlý svět starých šatánů, kabaretů, básnický znovuzpřítomňovat jeho atmosféru a jeho jednotlivé, vesměs tradiční složky (kuplet, šanson, hudební parodie či imitace, konference, anekdota, komický monolog atd.)*“.⁸⁶ Tímto se v Semaforu vzkřísila atmosféra, při které během prvních třech desetiletích 20. století ve Spojených státech amerických a Velké Británii došlo k formování varietních monologů na stand-up comedy. „*Suchý a Šlitr atmosféru starých kabaretů nejen evokovali, ale inovovali jednotlivé její složky v obsahově i formálně vyšší syntéze. Což se pře nimi ani po nich nepodařilo nikomu jinému*“⁸⁷ Stejně jako v *Osvobozeném divadle*, také i v divadle Semafor tvořily důležitý pilíř inscenací písně, které „*anti-iluzivně přerušovaly děj a komentovaly současnost. Písně, které žily svým vlastním životem mimo inscenaci a zpívají se dodnes.*“⁸⁸ Zatímco ve Spojených státech amerických a Velké Británii se z písní vaudevillů a varieté vyvinuly mluvené komediální výstupy, u nás se kabaretní písně během 30. let ještě více zakomponovaly do divadelních inscenací např. *Osvobozeného divadla*, kde plnily stejnou funkci jako výstupy např. monologistů, tedy komentovaly současnost a přerušovaly děj. Na tento vývoj pak po třiceti pěti letech odmlky navázalo divadlo Semafor, jehož písně se setkaly se stejným úspěchem jako písně *Osvobozeného divadla*.

Po smrti Jiřího Šlitra tedy v průběhu 70.let se Jiří Suchý „*sám ve svém jevištním projevu brání případné ztrátě kontaktu s publikem již samotnou formou svých kreací, jež právě v těchto hrách (Čarodějky, Smutek bláznivých panen) nezaprou text-appealové kořeny, tkvící v přímém oslovování publika, autorské komentáře a přednášky o smyslu jednotlivých her. V těchto autorských komentářích a glosách byl Suchý nejvíc „doma“*“.⁸⁹ Stál prostě na rampě čelem k divákům a rozvíjí civilním hlasem své úvahy.

Další dvojicí, která ovlivnila a rozvinula komické výstupy divadel malých forem byli Jiří Grossmann a Miroslav Šimek. Jejich tvorba se zapsala do historie českého divadelního humoru. Jiří Grossmann a Miroslav Šimek spolu poprvé vystupovali v Karkulce (v Karlínském kulturním kabaretu. V roce 1967 tuto dvojici

⁸⁶ Tamtéž, s.102.

⁸⁷ Tamtéž, s. 91.

⁸⁸ Tamtéž-

⁸⁹ Tamtéž, s. 118

(která absolvovala vojenskou službu, kde Grossmannovi vojenští lékaři diagnostikovali leukémii) vyznávající recesi, parodii a černý humor, pozvali do divadla Semafor k uvedení parodií na školní akademie⁹⁰: Besídka zvláštní školy. Po srpnu 1968 Šimek a Grossmann v "besídkách" praktikovali drsnou politickou satiru a jejich popularita rostla. V jejich výstupech založených na dialogu jeviště a hlediště bylo běžné, že oslovovali jednotlivé diváky. Na podzim 1970 nahradily jejich ostré ataky a narážky, dvojsmysly a apolitický humor. Tomu se Šimek věnoval po Grossmannově smrti (1971) a v divadle Semafor zkoušel Šimek vystupovat s jinými hereckými partnery - Luděk Sobotou a Petrem Nárožným. Partnera pro psaní povídek, (jeden z vrcholů tvorby Šimka a Grossmanna) Jiřího Krampola našel až v polovině 80. let.⁹¹

K politické satirě se Miroslav Šimek vrátil po roce 1989, kdy s kolegyní Zuzanou Bubílkovou založil vlastní pořad na ČT1 *S politiky netančím* (do roku 2000), jehož koncepce se později uchytila ve vysílání TV Nova pod názvem Politické harašení (2000-2004).

5. 3. Studio Ypsilon

„*Ypsilonka*“ vznikla v roce 1963 v Liberci jako experimentální dílna několika uměleckých profesí, z nichž převažovali hlavně loutkáři. V roce 1978 se přestěhovala již jako profesionální divadlo do Prahy. V jejím souboru působil umělec, který jistou dobu stál na prahu vývoje k české podobě stand-up comedy – Luděk Sobota, jenž hlavně během svého působení v divadle Ypsilon byl známý svými monology, které spojovaly „*nesouvisející i větné i významové celky, s nimiž si fantazie pohrávala jako s útržky koláče. Charakteristické bylo pro Sobotu i doplňování monologů infantilní grimasou, svým typickým zajímavým smíchem a zvláštním neherecky natvrdlým fyzickým jednáním (chůze, gesta, pohyb)*“.⁹² Sobota zde pracoval s Miroslavem Šimkem nebo Petrem Nárožným, při jejich herecké asistenci zdokonaloval svůj komický typ hloupého zmatkáře. Po svém odchodu v roce 1972 své uvedené postupy

⁹⁰ Grossmann Jiří, Šimek Miroslav [cit. 18. 04. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.supraphon.cz/cs/umelci/?item=44>>.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² JUST, Vladimír. *Proměny malých scén*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1984, s. 177.

Luděk Sobota dále nerozvinul, zato je však zpopularizoval pomocí masových médií prakticky po celé republice.⁹³

Studio Y, jehož tvorba je postavena především na režijně výrazně postavených inscenacích (viz. Jan Schmidt a Karel Novák) a „*divadlem kolektivního jevištního hrdiny a kolektivního jevištního autorství*“⁹⁴, má ve své historii dalšího herce, který se přibližuje žánru stand-up comedy. V roce 1972 přichází do Studia Y Jiří Lábus, jehož hereckým stylem je „*maximální zvýraznění a křiklavé komediantské zveřejňování rozporu mezi tvůrcem a postavou, mezi rolí a autorským komentářem, mezi fikcí a realitou divadla*“.⁹⁵ Studio Y hrálo ve vývoji stylu divadel malých forem klíčovou roli a jeho herectví a postupy ovlivnili komiky dané doby. Za klíčovou ve vývoji tvorby Studia Y můžeme považovat inscenaci *Outsider*, která leží někde na pomezí mezi inscenací a kolektivní improvizací, byl tu do důsledku doveden princip text-appealového hraní (přímé oslovování publika, průběžné komentáře a pseudovědecké přednášky apod.).

5. 4. Fenomén text-appeal

V souvislosti s vývojem stand-up comedy z varietních monologů můžeme v českém kontextu mluvit o fenoménu „*text-appealu*“. Což je: „*typ moderního literárního kabaretu, kde hlavní je prudké a dráždivé působení textem (apelování) na diváka. Ať už textem zpívaným, čteným a předehrávaným, nebo vypravovaným. Text-appeal je mnohem více než tradiční nebo aktualizovaný literární kabaret. Je to zároveň divadlo, které nejdůsledněji z celé oblasti divadel malých forem (i netradičního autorského divadla) vzniká přímo před divákem.*“⁹⁶ Text-appeal vymyslel Ivan Vyskočil, který měl na konci 50. let vést něco jako „konferenci“ během koncertů Jiřího Suchého v pražské vinárně *Reduta*. Zde se 15. ledna 1958 text-appeal poprvé odehrál. První text-appealy byly složeny ze tří částí: předčítaná (vyprávěná) povídka, zpívaná píseň a polo-improvizovaný komentář. Interpreti text-appelů bývali zároveň autory přednášených textů.

⁹³ Tamtéž, s. 178.

⁹⁴ Tamtéž, s. 199.

⁹⁵ Tamtéž, s.185.

⁹⁶ Tamtéž, s.132.

„Pro dobové publikum byl text-appeal přitažlivý svou antiideologičností. Nepohyboval se na rovině oficiálně hlásaných, obecných a globalizujících pravd, ale vyjadřoval aktuální životní pocit mladých lidí, kteří žijí tady a teď.“⁹⁷ Autorům text-appealu šlo o naléhavé působení, apel na diváka vlastními provokujícími texty. Ty byly oblíbené především mladým publikem, hlavně pro svou „uměleckou i společenskou provokativnost a latentní opozičnost kontrastující s převládající uniformitou oficiálního dobového českého divadla (tím plnily funkci umění zvaného později alternativní).“⁹⁸ Na principech text-appealu byly začátkem 60.let založeny četné pořady Šimka a Grossmanna v divadelním klubu Olympik a později v Semaforu, dále i pravidelné úvodní semináře Divadla Jára Cimrmana. K nejvýznamnějším umělcům text-appealu patří Ivan Vyskočil, Pavel Bošek a Miroslav Horníček.

Na poetiku text-appealu navázalo nejen divadlo Paravan, ale i další scény v Praze, Brně, Olomouci, Liberci.⁹⁹ Součástí text-appealů byly recitace, šansony, improvizovaný dialog a pseudovědecká přednáška, navázala na ně divadla autorsky orientovaná jako divadla poezie, divadla kabaretního typu, včetně divadelních produkcí písničkářů.

Text-appeal se stal součástí mnoha divadelních inscenací jako byly například Večery pod lampou (Ypsilon), S úsměvem idiota (Činoherní klub) nebo Hovory H, Besídky a Nocturné (Semafor). Text-appealy tvořily i další generace a vycházely ze svých pocitů a problémů. Objevují se v tvorbě divadla Sklep, recitační jednotky Vpřed, brněnského Divadla U stolu, nebo hradeckého sdružení Dno.¹⁰⁰

5. 4. 1. Ivan Vyskočil

Ve vzniku text-appealu Ivana Vyskočila hraje důležitou roli dobový kontext. Od konce padesátých let až do roku 1968 docházelo k uvolňování napjaté situace z přelomu čtyřicátých a padesátých let. Vyskočilovi se dařilo v text-appealech

⁹⁷ JANOUŠEK, Pavel. *Ivan Vyskočil a jeho neliteratura*. 1. vyd. Brno: Host, 2009, s. 47.

⁹⁸ PAVLOVSKÝ, Petr a kolektiv : *Základní pojmy divadla. Teatrologický slovník*. 1.vyd. Praha: Libri 2004, s. 271-272.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

„formulovat základní životní pocit české společnosti do roku 1986, že život jedince mezi „bubáky“ v socialistické společnosti, není jednoduchá a bezbolestná záležitost, ale stojí o to usilovat o jeho naplnění a o změnu“.¹⁰¹ Tato politicko-společenská situace a nespokojenost s ní přiměla Ivana Vyskočila, aby na ni reagoval prostřednictvím prostoru na jevišti, který měl. „Texty, které do text-apelových představení vnášel, oslovovaly jeho publikum svou dráždivou intelektuální neobvyklostí, respektem k nejednoznačnosti lidské osobnosti a lidských činů, provokativním hravým balancováním mezi vážným a nevážným, vzdorem proti běžným myšlenkovým schématům i autorovým smyslem pro nesmysl.“¹⁰² Po úspěchu těchto představení se Jiří Suchý a Ivan Vyskočil dostali k myšlence napsat divadelní hru. Z jejich spolupráce vzešlo „leporelo“ *Kdyby tisíc klarinetů*, které se hrálo v nově založeném (1958) divadle *Na zábradlí* kde se Ivan Vyskočil angažoval jako herec, dramatik i režisér a působil zde do roku 1963.¹⁰³ V tomto pražském divadle se hrálo několik dalších Vyskočilových her, například *Faust*, *Markétka*, *služka a já* – s Jiřím Suchým nebo *Autostop* – s Václavem Havlem. V předstávách Ivana Vyskočila bylo divadlo *Na zábradlí* prostorem pro propojení divadelní praxe a experimentu, pokoušel se zde aplikovat své teorie o divadle, své představy o apelativním divadle, o volném dramatu a důležitosti přístupu k textu a k vzniku inscenace.¹⁰⁴ „V divadle *Na zábradlí* ale stále více narážel na proces jeho postupné proměny v malou „velkou“ činohru, jejíž podstatou není experiment, ale působivé inscenování aktuálních dramatických textů.“¹⁰⁵ Odchod Ivana Vyskočila z divadla *Na zábradlí* způsobil dopis jeho zaměstnanců adresovaný vedení divadla se stížností na Vyskočilův „amatérismus“.¹⁰⁶ Po odchodu z divadla *Na zábradlí* se vrací do Reduty, kde zakládá Nediadlo¹⁰⁷. Po roce 1970, tedy v těžkých podmínkách normalizace, musel opustit

¹⁰¹ JANOUŠEK, Pavel. *Ivan Vyskočil a jeho neliteratura*. 1. vyd. Brno: Host, 2009, s. 48

¹⁰² Tamtéž, s. 46.

¹⁰³ ČUNDERLE, Michal, ROUBAL, Jan. *Hra Školou, dvakrát O Ivanu Vyskočilovi*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 2001, s. 17

¹⁰⁴ JANOUŠEK, Pavel. *Ivan Vyskočil a jeho neliteratura*. 1. vyd. Brno: Host, 2009, s. 55-60.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 61.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Nediadlo se postupně vyvíjelo jako alternativní scéna, která se vyznačovala osobitou narativní poetikou a pokusem improvizace. (ČUNDERLE, Michal,

Redutu, nesměl knižně publikovat a věnoval se divadelní improvizaci a divadlu jako otevřené hře.¹⁰⁸

Náhled na jeho text-appealy je dnes komplikovaný vzhledem k jejich zpětné literalizaci, kterou se představení upravila do čtenářské podoby: *Vyskočilova spolupráce nesměřovala k tradiční dvojici komiků, ale i s tím, že naprostá většina toho, co v Redutě sám za sebe prezentoval, ať již šlo o povídky, komentáře, příspěvky nebo pohledy k tématu, měla monologický charakter a s písničkami Suchého se střídala po způsobu montáže.*“¹⁰⁹

5.5. Specifika českého kontextu

Ve Spojených státech i Velké Británii se stand-up comedy vyvinula z čísel divadel typu varieté. Americkou varietní komedii můžeme rozdělit na čtyři kategorie, jež lze všechny dohromady považovat za vývojového předchůdce stand-up comedy:

- MONOLOGY
- SATIRA
- PANTOMIMA A KLAUNIÁDA
- TEAM COMEDY¹¹⁰

Ve vývoji stand-up comedy ve Spojených státech amerických a Velké Británii předcházely výstupy monologistů a výstupy MC's. U nás jsou oba tyto termíny pro uměleckou formu zcela neznámé a spíše označujeme termínem monologista herce, který jezdí se zájezdními inscenacemi monodramat po oblastních divadlech.

Fenoménem se značnou tradicí je u nás obdoba zmiňované „*team comedy*“ - „týmová komedie“ která se u nás ve 20. letech vyvinula ve fenomén komických dvojic. Začalo to v Voskovcem a Werichem, pokračovalo Werichem a Horníčkem, Suchým a Šlitrem, Šimkem a Grossmannem, Lasicou a Satinským a tyto dvojice vytvořily fenomén v humoru a tvorbě divadel malých forem, jejichž styl byl tvořen

ROUBAL, Jan. *Hra Školou, dvakrát O Ivanu Vyskočilovi*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 2001, s. 18.)

¹⁰⁸ DVOŘÁK, Jan. *alt.divadlo – slovník českého alternativního divadla*. 1. vyd. Praha: Pražská scéna, 2000, s. 234.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 52.

¹¹⁰ STEBBINS, Robert, A. *The Laugh-makers: stand-up comedy as art, bussines and lifestyle*. 1. vyd. Québec: McGill-Queens University Press 1990, s. 4-5.

skvěle napsanými monology, dialogy, skeči a komickými výstupy, které i díky pořadům jako byly televizní estrády v televizi, ovlivnili povahu komických výstupů v našem prostředí.

Vzhledem k absenci tradice monologistů se v českém prostředí více formovaly a vyvíjely právě skeče, které byly nedílnou součástí i varietních programů ve Spojených státech amerických i Velké Británii od poloviny 19.století. „*Rozdíl mezi stand-up comedy a skeči spočívá ve větší svobodě komika stand-up, která se může odchylovat od textu a více reagovat na publikum. Skeče také mají momenty řazení což ve stand-up comedy chybí. Skeče jsou také náročné na kostýmy, rekvizity a make-up.*“¹¹¹ V improvizaci neexistuje scénář, vše musí být vytvářeno v daném momentu na základě postřehu. Improvizace usiluje o vytvoření zápletky uvnitř limitů spontánního tvoření.¹¹² Skeče a improvizace mají něco společného s jinými dramatickými uměními, která nejsou pouze komická. Žánr stand-up comedy ne.

6. Na stojáka

První středoevropská televizní série zaměřená na stand-up comedy vznikla v Polsku. Polská mutace kabelové televize HBO¹¹³ začala pořad *Na Stojaka!* v produkci společnosti *EUROMEDIA TV* vysílat v květnu roku 1998. Od roku 2009 pořad *Na Stojaka!* vysílala polská HBO v upravené formě a v roce 2010 ho zrušila a částečně formát pořadu *Na Stojaka!* přenesla do nového pořadu *Café Club*.

Pořad věnující se fenoménu stand-up comedy, začala vysílat česká pobočka kabelové televize HBO po obrovském úspěchu polského *Na stojáka!* v roce 2004. Na začátku tohoto roku vyzvala produkční společnost *Total Help Art*¹¹⁴ (dále jen T.H.A.),

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Vysílá od roku 1996, je to největší pobočka HBO ve střední Evropě.

¹¹⁴ *TOTAL HELP ART* založili v roce 1992 tři členové divadla SKLEP (Ondřej Trojan: filmový a televizní režisér, producent, herec, Jiří Burda: ekonom, scenárista a dramaturg, divadelní režisér, herec, Tomáš Hanák: herec, scenárista, textař a moderátor.).

Total Help Art je společnost zabývající se výrobou a distribucí audiovizuálních děl, agenturním a produkčním servisem pro divadlo Sklep a organizační a obchodní činností zejména v oblasti kultury. [online]. [cit. 2. 04. 2010]. Dostupné z WWW: <www.tha.cz>.

aby pro ně pořad na principu stand-up comedy vyrobila. *T.H.A.* přizvala k režii *Na stojáka* filmového režiséra Zdeňka Tycy, se kterým majitelé *T.H.A.* spolupracovali už v divadle *Sklep*.

6. 1. Vznik na Stojáka

*„K realizaci české verze vedl HBO zájem mít ve vysílání pro Českou republiku původní český pořad, jako prostředek k získání nových předplatitelů.“¹¹⁵ Zájem HBO byl podpořen také úspěchem takového pořadu na polské verzi *HBO Na Stojáka!* Podle průzkumů *HBO* se tento záměr naplnil a původní český pořad *Na stojáka* byl přijat českými diváky více než kladně. V roce 2004 pustili zástupci *HBO* realizačnímu týmu produkční společnosti *T.H.A.*, která byla pro výrobu pořadu *Na stojáka* vybrána, ukázky z několika stand-up pořadů amerického formátu, kde se komici snaží pobavit diváky ve velkých divadlech. *„Ale od začátku bylo jasné, že se tento formát nedá do českého prostředí nakopírovat.“¹¹⁶**

Termín stand-up comedy nemá český ekvivalent a objevil se problém s pojmenováním nového pořadu na stand-up comedy zaměřeného. *„Název Na stojáka nám připadl nejvhodnější. Je v něm obsaženo to, že showman na pódiu stojí a jeho jedinou pomůckou je právě mikrofon. Logo použité k propagaci tohoto pořadu - mikrofon s tryskami - zde symbolizuje jednak raketu, tedy úspěšný start jednotlivých bavičů, či „erektivní výstřik“ potence.“¹¹⁷*

Zúčastnila jsem se jedné veřejné generální zkoušky *Na stojáka* (7. dubna 2010) a jednoho natáčení tohoto pořadu (18. dubna 2010). Při těchto příležitostech jsem udělala rozhovor s režisérem *Na stojáka* Zdeňkem Tycem, koordinátorkou původní tvorby *HBO* Martinou Šantavou a zakladatelem agentury *Komici s.r.o.* Milošem Knorrem.

¹¹⁵ *Osobní rozhovor s Martinou Šantavou, Praha 18. 4. 2010.*

¹¹⁶ *Osobní rozhovor s Martinou Šantavou, Praha 18. 4. 2010.*

¹¹⁷ *Osobní rozhovor s Martinou Šantavou, Praha 18. 4. 2010*

6. 2. Princip pořadu Na stojáka

Originalita pořadu *Na Stojáka* v kontextu s americkými formáty televizních pořadů stand-up comedy tkví v principu výběru účinkujících. V *Na stojáka* může vystoupit v postatě kdokoliv. Výběr účinkujících je realizován pomocí konkurzů. Ty jsou neveřejné, probíhají jen za účasti štábu (Zdeňěk Tyc, produkční HBO a zástupce T.H.A.). Komici zde mají šanci předvést více čísel. „*Na konkurzech chceme po režisérovi, aby konzultoval každý výstup před všemi zúčastněnými, aby i ostatní mohli na cizím příkladu posoudit, jak by tedy ten výstup v Na stojáka měl vypadat. Co je žádoucí a co už ne.*“¹¹⁸ Funkcí režiséra je v tuto chvíli hlavně práce s komikem jako hercem. Kdo v konkurzu uspěje, dostává pozvání na veřejnou generální zkoušku do divadla Dobeška. Teprve tam se ukáže, jak se komici vypořádají s plným sálem diváků a jak dokáží reagovat na režisérovy připomínky k jejich výstupu z konkurzu. Po generální zkoušce štáb v čele s režisérem vybírá komiky na finální zkoušku, která se odehrává ještě v divadle, ale probíhá ve stejném složení, jak by mělo natáčení televizního pořadu.

Natáčení *Na stojáka* probíhají čtyřikrát do roka v pražském *Retro Music Hall* (dříve natáčení probíhalo v *Lucerna Music Baru*). K natáčení je připraveno dost kamer, aby vzniklo dost zaznamenaných okamžitých reakcí. Z těchto natáčení vznikne databáze výstupů a z té se následně sestřihá dvanáct dvaceti pěti minutových dílů ročně.¹¹⁹ „*Natočený materiál rozhodně nepředěláváme, neměníme smysl a už vůbec nepřidáváme smích. Ve střížně se ale někdy výstupy krátí. To, co může fungovat v sále plném lidí, se na televizních obrazovkách může jevit jako zdlouhavé a nudné. Naším cílem je, aby výstupy byly co nejpůsobivější. Všechen natočený materiál se rozhodně neodvysílá. Stane se, že i když je komik pro diváky vtipný, tak pro nás to jakoby nezvládnul, nebo víme, že na generálce byl lepší.*“¹²⁰

Pořad *Na stojáka* je primárně učený k televiznímu vysílání a musí přistupovat na principy zaznamenávání stand-up comedy, kde platí, že některé výstupy mohou skvěle fungovat před živým publikem, ale v záznamu jsou nudné. „*Sám jsem vyzkoušel roli účinkujícího v Na stojáka, abych věděl, jaké to je. Připravil jsem si výstup a před*

¹¹⁸ *Osobní rozhovor s Martinou Šantavou, Praha 18. 4. 2010*

¹¹⁹ Každý měsíc vysílá HBO jeden premiérový díl *Na stojáka* a to první a třetí čtvrtek v měsíci ve 20 hodin.

¹²⁰ *Telefonický rozhovor se Zdeňkem Tycem, 9. 4. 2010.*

diváky a kamerami ho předvedl. Když jsem si jeho záznam pak prohlížel, byl jsem překvapený, že jsem si k tomu nacvičenému spontánně přidal spoustu vět, o kterých jsem nevěděl. Na jevišti máte takový mírný výpadek, když se lidi něčemu smějí, tak se necháte strhnout a něco přidáváte. Užíváte si pobyt na pódiu a do výstupu se vám může vkrádat taková sláma, můstky, klišé. To funguje dobře v živé stand-up, ale vůbec to nefunguje před kamerami. V sestřizích to působí lacině, jako bychom natahovali čas. Takové věci krátíme.“¹²¹

6. 3. Na stojáka – česká stand-up comedy

Komik může předvést v podstatě jakýkoli „zábavný výstup“ (scénku, anekdotu, vtipné hudební číslo atd.) v délce 3-7 minut. Adepti mohou použít libovolné rekvizity a kostýmy, které si sami přinesou a odnesou. Mohou také vystoupit bez nich, v civilním oblečení.¹²² Výstupy mají za úkol pobavit diváka a nedodržují v podstatě žádnou formu. Může to tedy být všechno, co pobaví. „*Stand-up komici jsou nejpřesvědčivější, když předvádí svůj nápad a své téma, což ale právě pro HBO není pochopitelné. Na konkurzech a generálkách se komici často převlékají do kostýmů a přinášejí si spoustu rekvizit.*“¹²³ Právě tímto pak výstupy nabírají ráz scének a scénky jsou také hlavní výtkou amerických dohlížitelů na českou pobočku HBO.

Ve formách zábavy jako je stand-up comedy se často komici dotýkají choulostivých témat. „*V Na stojáka ve většině případů nezabraňujeme otevírání ani velmi kontroverzních témat a určitý extrém je až žádoucí. Stále je ale třeba hlídat polohu, aby daný výstup nepřekročil hranici sexismu, rasismu, xenofobie. Stává se často, že někteří mladí účinkující přijdou s výstupem, ve kterém brutálně útočí na staré lidi, na to jsem alergický.*“¹²⁴ *My ho ten výstup necháme udělat, ale pokud v tom výstupu nedojde k nějakému posunu vtipu a ten komik sám se nějak nenamočí do toho problému, tak já to nepustím dál. Vnitřně s tím nesouhlasím a nemůžu jako režisér pustit výstup, který by byl totálně v rozporu s tím, co si myslím. Ono se to dá zachránit*

¹²¹ *Telefonický rozhovor se Zdeňkem Tycem, 9. 4. 2010.*

¹²² *Na stojáka* [online]. [cit. 10. 04. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.nastojaka.cz/jak-zacit.aspx>> .

¹²³ *Telefonický rozhovor se Zdeňkem Tycem, 9. 4. 2010.*

¹²⁴ Tento příklad je reakcí na společně viděný výstup z generálky v divadle Dobeška ze dne 7.4.2010.

*nějakými můstky v projevu autora výstupu, jako tohle by se mohlo stát, nebo že tohle se děje. Takovým můstkem se z toho výstupu dá udělat stravitelná věc. Tím, že se to téma založí na představě, zruší ten militantní tón a v této představě může fungovat humor, kterému se člověk upřímně zasměje, nebo se vyděsí uvědoměním, že něco takového způsobujeme my všichni svým pokrytectvím apod. Je žádoucí aby to mělo apel, ale zároveň to může mít lehkost a může to být vtipné.*¹²⁵

HBO, která se již od začátku rozhodla *Na stojáka* vysílat ve 22 hodinu s obavou z toho, že humor herců bude určen případnými vulgarismy či slovními narážkami dospělému publiku. Tvůrci pořadu nechtějí hercům jejich čísla cenzurovat, hranice humoru chtějí nechat na nich. „*HBO by nevadilo, kdyby předváděný humor byl „na hraně, možná i za hranou“.* Díky tomu je pořad tak oblíbený. *V Polsku patří na první místo ve sledovanosti a předčí i americké filmové trháky.*“¹²⁶

6. 4. Vývoj pořadu Na stojáka

V roce 2004 musel vsadit realizační tým nového a neznámého pořadu *Na stojáka* na účinkující z řad známých herců a komiků.¹²⁷ „*Do budoucna bychom chtěli účinkující vybírat oběma směry – „vyzobávat“ i z těch hodně známých tváří i hledat tváře neznámé.*“¹²⁸ To se během šesti let, kdy se *Na Stojáka* vysílá, stalo. Pořad se proslavil a zájem ze strany amatérů je velký. Opravdových talentů ale není mnoho. Na konkurzy chodí zhruba třicet lidí. Mnoho původně neznámých účinkujících je dnes slavnými komiky a mají i své vlastní pořady.

„*Na začátku jsme se snažili držet formát klasické americké stand-up comedy, což znamená nepoužívat žádné rekvizity ani kostým a převleky, ale české publikum o to zájem nemá. Navíc jsme malá země a je těžké hledat stále nové a talentované lidi, kteří se za ten mikrofon postaví.*“¹²⁹

¹²⁵ *Telefonický rozhovor se Zdeňkem Tycem, 9. 4. 2010*

¹²⁶ *Telefonický rozhovor se Zdeňkem Tycem, 9. 4. 2010*

¹²⁷ V prvních šesti dílech vystoupili např. Tomáš Hanák, Lenka Vychodilová, Marek Daniel, Petr Čtvrtníček, Martin Zbrožek, Lumír Tuček, Robert Nebřenský, Tomáš Matonoha, Luděk Sobota, Anna Polívková, Věra Víchová, Ester Kočíčková, Jana Tučková, Václav Koubek a další.

¹²⁸ *Osobní rozhovor s Martinou Šantavou, Praha 18. 4. 2010*

¹²⁹ *Osobní rozhovor s Martinou Šantavou, Praha 18. 4. 2010.*

Ze strany amerických dohlížitelů na českou mutaci HBO existuje určitý tlak na českou podobu pořadu. Ti nesouhlasí se středoevropským pozměněným formátem pořadů stand-up comedy, kde výstupy velice často připomínají scénky, ve kterých vystupuje komik v kostýmu a s rekvizitami. „*Dříve jsme neměli určené žádné limity, spíše nám američtí dohlížitelé radili, jakým směrem se máme vydat. Ale od prosince 2009 je v HBO nový šéf pro středoevropské původní pořady, který má pocit, že to co děláme, není vůbec stand-up, navíc jako komik sám začínal. Jeho představa je vybrat pár profesionálních scénáristů, kteří budou psát vybraným jedincům výstupy na tělo.*“¹³⁰

Tlak na podobu samotných výstupů ze strany amerických dohlížitelů zaznamenala i polská verze *Na stojaka!* kabelové televize HBO. Tento pořad se po jedenácti letech úspěšného vysílání přestal vysílat kvůli plánovaným změnám. Pořad byl obnoven v roce 2009 v novém formátu, který mnohem více koresponduje s americkými televizními stand-up comedy pořady. Účinkujícími v nové verzi *Na stojaka!* jsou především divadelní a filmoví herci a hvězdy polské kabaretní scény. Výstupy jsou delší a podobají se monodramatům. V každém třicetiminutovém díle vystupuje pouze jeden herec, který prezentuje texty známých polských umělců.¹³¹ Autory těchto textů k polskému *Na Stojaka!* jsou například kontroverzní spisovatel Sławomir Shuty, kabaretní umělec Tomasz Jachimek, malířka a publicistka Hanna Bakula. Polská HBO láká diváky také na předvedení nepublikovaných televizních jednoaktovek Bogusława Schaeffera. Tato anotace změněné verze pořadu *Na Stojaka!* dost jasně dosvědčuje, že dohlížitelé na polskou HBO svoji vizi stand-up pořadu prosadili. Právě v amerických pořadech věnující se stand-up comedy je běžné, že v realizačních týmech stand-up pořadů existují autoři výstupů a zkušení komici a herci, kteří až půl hodinové výstupy před diváky a kamerami pouze prezentují. *Na stojaka!* v nové formě ale skomíralo a polská HBO jej zrušila. Nastoupil pořad *Café Club*.

¹³⁰ *Osobní rozhovor s Martinou Šantavou*, Praha 18. 4. 2010.

¹³¹ *Na Stojaka!* [online]. [cit. 16. 03. 2010]. Dostupné z WWW: <www.hbo.pl/nastojaka> .

6. 5. Specifika české stand-up comedy Na stojáka

Ve Spojených státech amerických funguje stand-up comedy jako určitý odraz společenských poměrů, jehož typickým rysem je už od padesátých let 20. století reakce na společenská témata jako je gender, politika, rasismus apod. „*U nás, kde komunistický režim způsobil, že všechno co se týkalo politiky, bylo dělané jako bezduchá pseudo-satira týkající se zbytečných témat jako nedostatek brambor. Nám bylo jasné, že my nemůžeme prostřednictvím stand-up comedy napravovat poměry. Ze začátku jsme tedy vsadili na originální legraci a inteligentní humor a čekali jsme, jak se to bude vyvíjet.*“¹³²

Američtí dohlížitelé televize HBO navrhovali pro český pořad *Na stojáka* jinou formu. Podle nich je nejlepší cesta angažovat osm herců, kterým bychom dodávali napsané výstupy a oni by to precizně podali. „*Tohle možná funguje v USA, ale u nás tohle fungovat nemůže. My nemáme k dispozici tolik autorů, kteří se tomuto věnují. My jsme se dřív pokoušeli oslovit Zdeňka Svěráka, nebo lidi z divadla Jára Cimrmana, oni ale odpověděli, že k Na stojáka chovají respekt a že je to pro ně jiný svět a nechtějí to psát. Ani anonymně. Američané nám pořád říkají, že u nich funguje stand-up comedy tak, že na pódium přijde herec, získá si publikum prvním vtipem, pomocí oslích můstek se dostane přes několik témat a jeho výstup trvá dvacet minut. My sázíme na pestrost, vystoupení jsou krátká, účinkujících je hodně a divácky je to zajímavé. Humor je v každém výstupu jiný, tak jako je jiný jeho autor. Některé výstupy nemají pointu, některé parodují, u jiných jde o prožitek. Americká stand-up je jiná.*“¹³³

Principem pořadu *Na stojáka* je možnost vystoupení kohokoliv. Tímto specifikem došlo k vytvoření fenoménu českého stand-up komika, který nemá s hereckou profesí nic společného. V *Na stojáka* jde o to, jestli komik předvedeným výstupem pobaví obecenstvo a je jedno jestli je to amatér nebo profesionální herec. Absence jakékoliv dramatické zkušenosti není u tohoto formátu podstatná. „*Někteří herci, na kterých jsme Na stojáka postavili teď už vůbec nechtějí vystupovat. Některí se třeba i bojí, že budou trapnější než ti účinkující z ulice, které jsme za ta léta konkurzů nasbírali.*“¹³⁴

¹³² Telefonický rozhovor se Zdeňkem Tycem, 9. 4. 2010.

¹³³ Telefonický rozhovor se Zdeňkem Tycem, 9. 4. 2010.

¹³⁴ Osobní rozhovor s Martinou Šantavou, Praha 18. 4. 2010.

6. 5. 1. Skeče

Nejvýraznějším specifickým českého pořadu *Na stojáka*, který má fungovat na principu stand-up comedy je, že výstupy jsou žánrově mnohem více skeči, než výstupy v žánru stand-up comedy. Je logické, že v našem kulturním prostředí, kde chybí tradice stand-up comedy (ve Spojených státech amerických bezmála osmdesátileté), došlo k odlišení tohoto žánru. Komici, kteří zareagují na výzvu k účinkování v pořadu *Na stojáka*, předvedou výstup, který bude vycházet z formy známé z našeho kulturního prostředí. Tedy ve stylu kabaretních čísel nebo v duchu poetiky divadel malých forem, jejichž osobnosti se mnohdy etablovaly v pořadech televizní zábavy a staly se všeobecně známými.

Žánrově převládají v *Na stojáka* skeče. Z teoretického vymezení stand-up výstupu vyplynulo, že je to dialog mezi divákem a komikem, který nepoužívá kostým ani rekvizity a snaží se pobavit. Skeč je tedy krátký dramatický výstup žertovného, humorného, komického nebo satirického obsahu, obvykle na aktuální téma, využívající překvapivou humornou nebo satirickou pointu.¹³⁵ A jako skeč můžeme označit převážnou část výstupů z *Na stojáka*. Tyto skeče z *Na stojáka* jsou velice často založené na vyprávění, které se jako takové žánru stand-up comedy částečně přibližuje mluveným projevem, ale značné množství z nich je předváděno v kostýmu a s rekvizitami. „*Na začátku jsme se snažili držet žánru stand-up comedy, ale lidé, co by u nás dělali čistou stand-up, nejsou. Na stojáka se časem nějakým způsobem samo přetvořilo a my chceme použít vše, co funguje a co jen trochu v rámci žánru.*“¹³⁶

6. 6. Na stojáka mimo televizní vysílání

Na Stojáka, kromě čtyř natáčených představení, pořádá v Retro music hall každý měsíc živá představení, která bývají vyprodaná. S tímto představením se jezdí i do Bratislavy. „*V Bratislavě to má ale spíš ráz náboru potencionálních účinkujících.*“

¹³⁵ PAVLOVSKÝ, Petr a kolektiv: *Základní pojmy divadla. Teatrologický slovník*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004, s. 257

¹³⁶ *Osobní rozhovor s Martinou Šantavou*, Praha 18. 4. 2010.

Ve dvou klubech tam probíhá něco jako stand-up večery. Kvalita těch výstupů ale vůbec nedosahuje výše, na kterou jsme zvyklí. ¹³⁷

Další aktivitou jsou představení *Na stojáka* na různých akcích a festivalech. Během loňské festivalové sezóny objelo představení komiků z *Na stojáka* festivaly jako *Sázava Fest*, *Mezi Ploty*, *Rock for People*, *Majáles* a další.

„Na Stojáka také funguje jako slušný zdroj moderátorů a bavičů. T.H.A. práci spojenou s manažerstvím účinkujících dělat nechce. Ani HBO o to primárně zájem nemá, zatím se tomu ale věnujeme. ¹³⁸

Účinkující pořadu *Na Stojáka* mají s televizí HBO podepsanou smlouvu týkající se toho, že nesmí výstup předvedený v *Na stojáka* předvést nebo prodat jiné televizi. Protagonisté Miloš Knor a Michal Kvalčík (v *Na stojáka* vystupuje pod uměleckým jménem Ostravak) založili 1.1.2008 uměleckou agenturu KOMICI s.r.o., která nabízí stand-up comedy představení jednotlivců i skupin komiků z *Na stojáka*. Agentru KOMICI s.r.o. má za sebou na sedm desítek představení, která bývají většinou vyprodaná. ¹³⁹

6. 7. Komici vystupující v Na stojáka

Na začátku v pořadu *Na stojáka* účinkovali především komici z řad herců. Během let, kdy se pořad vysílá, došlo díky konkurzům pro širokou veřejnost k výrazné výměně účinkujících a mnoho amatérů, kteří konkurzem prošli a začali v tomto pořadu vystupovat se stali známými a uznávanými komiky. V případě účinkování již zavedených herců jde spíše o zpestření kariéry, ale pro tváře, které pořad *Na stojáka* objevil v řadách amatérů, bylo nebo je toto vystupování obrovskou příležitostí. Mezi hvězdy vzešlé z *Na stojáka* patří např. Lukáš Pavlásek, Marek Daniel nebo Iva Pazderková a příležitosti dostávají na konkurzech noví a noví baviči.

Účinkující, kteří se vystupováním v pořadu *Na stojáka* dostali do podvědomí veřejnosti, se dají rozdělit do třech skupin.

¹³⁷ *Osobní rozhovor s Martinou Šantavou*, Praha 18. 4. 2010.

¹³⁸ *Osobní rozhovor s Martinou Šantavou*, Praha 18. 4. 2010.

¹³⁹ *Telefonický rozhovor s Milošem Knorem*, 13. 4. 2010.

6. 7. 1. Protagonisté známí

Ti byli na začátku do pořadu pozváni, aby se díky nim *Na stojáka* uvedlo a zviditelnilo. Často předváděli výstupy, scénky a skeče, které měli vyzkoušené z praxe, nebo připravené například pro divadlo „doma v šuplíku“. Značnou část této skupiny tvoří členové divadla SKLEP, jehož koncepce některých inscenací (například každoroční Besídka) je na skeče a scénky bohatá. Do této skupiny patří například: Tomáš Matonoha, Marek Daniel, Petr Čtvrtníček, Lumír Tuček, Tomáš Hanák. Tato skupina účinkujících vystupuje v *Na stojáka* od začátku. Ovlivnili jeho vývoj, hlavně vzhledem k tomu, že účinkující, kteří šli přes konkurz si povědomí o stylu a principu výstupů v tomto pořadu získali právě díky jim a jejich scénkám, skečům a výstupům.

Performery, jejichž styl v *Na stojáka* přibližuje tato kapitola, rozvíjejí styl pořady a nebo účinkují pravidelně a jejich výstupy se jeví jako pevná součást *Na stojáka*.

Ester Kočičková

Ve svých výstupech promlouvá publiku „do duše“. Vystupuje v kostýmech a prezentuje svoje názory originálním způsobem skrze smyšlený charakter. Často se obrací přímo na publikum, nebo jej označuje jako původce a zdroj problému na jehož téma vystupuje. V *Na stojáka* účinkuje pravidelně od prvního dílu. Experimentuje s žánry svých výstupů (písně, básně apod.), které mají většinou podobu skečů.

Tomáš Matonoha

Vystupuje v rolích, do kterých často sám sebe před diváky uvede. Ve svých výstupech využívá nářečí a specifický pohyb. V *Na stojáka* vystupoval hlavně v prvních letech. Mimo jiné se *Na stojáka* značně zviditelnilo díky jeho výstupu *Otevřený dopis*.

Tomáš Hanák

Těží hlavně ze své popularity a popularity divadla SKLEP. Své výstupy zakládá na vulgaritě a kontroverzních tématech. Vystupoval v *Na stojáka* hlavně během prvních dvou let.

Lenka Vychodilová

Je členkou divadla SKLEP a působí v *Na stojáka* od začátku jeho vysílání. Experimentuje s hereckým výrazem, její scénky a skeče jsou v duchu poetiky divadla SKLEP. Často vystupuje v roli, používá kostýmy a rekvizity. Ve svých výstupech nereaguje skoro na žádné aktuální události.

6. 7. 2. Protagonisté neznámí s předchozí dramatickou zkušeností

Vystudovali hereckou školu a v *Na stojáka* si chtěli vyzkoušet něco nového a zaujali. Jejich kariéra se díky *Na stojáka* posunula dál. Zapojili se do projektu KOMICI s.r.o a věnují se moderování a reklamě.

Iva Pazderová

Je absolventkou činoherního herectví na brněnské JAMU. Vystupuje v *Na stojáka* v charakteru inspirovaném fenoménem „blondýn“. Její výstupy, založené na komolení cizích slov a přetáčení významů v postatě čehokoliv, patří k nejúspěšnějším. Svůj vytvořený komický charakter často vyčerpává jak z hlediska témat, tak i stylu. Často používá ve svých výstupech rekvizity a inspiruje se současným děním.

Daniel Čech

Vystudoval herectví na Katedře alternativního a loutkového divadla pražské DAMU. Těží i ze svého četného účinkování v reklamách, na které buď navazuje, nebo je shazuje. Divácky úspěšné jsou jeho parodie na sportovce a sportovní prostředí. Vystupuje jak v kostýmu a v roli, tak i sám za sebe, kdy ve svých výstupech publiku vypráví. Jeho výstupy působí pečlivě připraveným dojmem.

Petr Vydra

V *Na stojáka* působí pravidelně. V současné době také často moderuje a provází generálkami. Jako jeden z mála vystupuje bez kostýmu a bez rekvizit. Jeho výstupy jsou založeny na úvahách o běžném životě, často z pohledu naivního mladíka a inspirované současným děním. Jeho výstupy jsou často literárního až povídkového rázu. Pracuje jako dramaturg a moderátor v rádiu.

7. 7. 3. Amatéri

Lukáš Pavlásek

Jeho výstupy jsou založené na postavě hloupého a naivního chlapce. Tento charakter s jednou polohou výrazu často vyčerpává až na hranu trapnosti. Baví ho sledovat reakce publika i za cenu neúspěchu. Je nejúspěšnějším amatérem v *Na stojáka*.

Miloš Knor

Jeho výstupy jsou často v rámci žánru stand-up comedy. Umí si snadno získat publikum, které baví tématy běžného dne a většinou reaguje na aktuální události. Je amatérem bez předchozí dramatické zkušenosti. Na základě úspěchu pořadu *Na stojáka* a jeho protagonistů založil s Rudou z Ostravy (vlastním jménem Michal Kavalčík) uměleckou agenturu KOMICI s.r.o., která úspěšně propaguje účinkující z *Na stojáka*.

8. Zaznamenaná stand-up comedy

Od začátku rozhlasového vysílání bylo běžné, že pro rádia pracovali komici. „*Rozhlas vycházel ze skečů a monologů divadel varieté, nemohl si však pomáhat dramatickými prvky jako gesty, mimikou nebo kostýmem. Navíc musel počítat s novým fenoménem: nepřítomností diváků. Komikům chyběly reakce publika a atmosféra společného prožitku.*“¹⁴⁰ V historii bylo rozhlasové vysílání velkou hrozbou hlavně pro varieté divadla, která se obávala, že si lidé oblíbí poslech rozhlasových záznamů komických výstupů v pohodlí domova, kdy navíc nemusí za pobavení platit.¹⁴¹ Později přišla divadla na to, že obsazování rozhlasových hvězd je zárukou plného hlediště a komikům přinášely pořady v rádiu mnohem větší věhlas než léta vystupování na jevištích. Výhoda, která vyplynula z nahrávání komických čísel (až mnohem později definovaných jako stand-up comedy) pro rádia,

¹⁴⁰ HANÁK, Jiří. Comedy Store- procházka novodobými dějinami britské komediální scény 1. část. *Svět a divadlo* 12, 2001, č. 1. s. 87-91.

¹⁴¹ Ve Británii se dokonce v roce 1927 spojila tři největší varieté divadla kvůli poklesu návštěvnosti a spustila kampaň proti BBC. (*BBC History* [online]. [cit. 6. 04. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.conservapedia.com/BBC#History>>.

byla možnost vydávání tzv. „*comedy alb*“¹⁴². Poprvé byl záznam živého stand-up výstupu vydán v roce 1938 britskou společností *HMV*.¹⁴³ Ta vydávala LP desky se záznamy stand-up comedy i během dalších let a v roce 1957 vydala záznam celého zábavného pořadu z *Metropolitan Theater of Varieties*.¹⁴⁴

V této době se objevila otázka, která byla klíčová při zaznamenávání stand-up comedy. Vzněl ji Stelley Berman, kterému nabídli nahrát záznam jeho vystoupení: „*Ale lidé budou znát to, co předvádím. Co je to za výhodu? Ale udělal jsem to a lidé se nestarali o to, že znají můj materiál. Chtěli vidět, jak ho předvádím.*“¹⁴⁵ Stejně jako není možné zaznamenat atmosféru divadelního představení, stejně tak nelze zaznamenat stand-up comedy ve své podstatě. V nových podmínkách v rozhlasu a televizi se museli komici učit „*přesnému načasování svých gagů, museli předvídat reakce imaginárního diváka. Gagy musely být preciznější, propracovanější, protože neexistovala ona atmosféra, která nutí i méně citlivého diváka reagovat spolu s ostatními.*“¹⁴⁶

Na začátku rozhlasového vysílání se natáčely komediální pořady s publikem, později se přidával smích publika zaznamenaného. Tzv. „*Canned laughter*“ – „zakonzervovaný smích“, se začal používat později i v televizních pořadech, například sitcomech, kde takový smích slouží k povzbuzení diváka ke smíchu v očekávaných situacích.

Jedním ze základních znaků stand-up comedy je její přítomnost a dotváření samotného výstupu divákem. Jeho absencí dochází ke změně původního tvaru, k jeho posunu. Zaznamenaná stand-up comedy se stává sub-žánrem stand-up comedy výše definované.

V rozhlasovém nebo televizním vysílání se mění stand-up comedy také tím, že přistupuje na pravidla, která si takováto vysílání určují. S tím také souvisí možná cenzura, vliv producentů, vlastníků podílů jednotlivých televizních stanic, moderátorů

¹⁴² Comedy album je audio nahrávka komika, nejčastěji pořízená díky vystoupení komika v rozhlasu, nebo nahrané ve studiu. Někdy se také zaznamenávaly živá vystoupení v divadlech.

¹⁴³ Výstup Mixe Millera z Holborn Theater ze dne 24.10.1938 (DOUBLE, Oliver. *Getting the jokes*. 1. vyd. London : Methuen drama, 2005, s. 47.)

¹⁴⁴ DOUBLE, Oliver. *Getting the jokes*. 1. vyd. London : Methuen drama, 2005, s. 47.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ HANÁK, Jiří. Comedy Store- procházka novodobými dějinami britské komediální scény 1. část. *Svět a divadlo* 12, 2001, č. 1. s. 87-91.

a dramaturgů, kteří vybírají do svých pořadů účinkující. Televize, rozhlas a internet přispěly k rozvoji stand-up comedy hlavně z hlediska vzniku různých jejích nových forem. Vznikla stand-up comedy živá, rozhlasová, televizní, vydávaná na nosičích a šířená na internetu. V souvislosti se stand-up comedy a technologickými změnami se také mění přístup komiků ke svému autorskému materiálu. Nové technologie v médiích jako je internet nevyhnutelně oslabují možnosti uplatňování práv duševního vlastnictví.

Živá vystoupení stand-up comedy jsou většinou poutavější než v záznamu, protože zaznamenávání nedokáže přenést a zachytit atmosféru vystoupení. Při natáčení musí komik výše zmíněné zohlednit při výběru materiálu, který bude předvádět. Výstupy, které baví diváka na živo vůbec nemusí fungovat na záznamu a naopak. „*Živá stand-up comedy v klubech má svůj význam, ale stejný formát zaznamenaný v televizi je ochuzený o podstatnou část a něco by mělo pouhé státní před mikrofonem a vyprávění jednoho vtipu za druhým v televizních záznamech stand-up comedy za druhým doplnit.*“¹⁴⁷

8. 1. Televize

Stand-up jako druh komedie a její předchůdci byli součástí televizního vysílání od jeho počátku. Záznam stand-up comedy umožňuje reprodukovat publiku doma u televizních obrazovek cítit se zúčastněni.¹⁴⁸ Televize jako médium „*je obzvláště vhodná pro zaznamenávání stand-up comedy. Komik je jednoduše orámován do malé obrazovky.*“¹⁴⁹ Z technického hlediska je stand-up comedy vhodná do televizních pořadů díky tomu, že nepoužívá žádné náročné rekvizity a obrovská výhoda je možnost kamerou přiblížit mimický výraz komika.¹⁵⁰

Po rozmachu televize se v jejím vysílání stand-up comedy rychle etablovala. Objevovala se v mnoha pořadech díky finanční a technické nenáročnosti. V televizi se v padesátých až sedmdesátých letech objevovaly hlavně dva typy komedie – sitcomy a

¹⁴⁷ SANKEY, Jay. *The zen and the art of stand-up comedy*. 1. vyd. London: Routledge, 1988, s.187.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ WALKER, A. Nancy : *What's so funny? Humor in American culture*. 1. vyd. Wilmington: Scholarly resources 1998, s. 193

¹⁵⁰ Tamtéž.

varieté. Iluzívnost divadla je stavebním prvkem obou - je tvořena účastí publika, které reaguje smíchem a potleskem v odpovídajících momentech. Tento smích, pokud není „zakonzervovaný“, ale zabezpečují cedulky s nápisy „aplous“, „smích“ apod., které jsou umístěné nad jevištěm a určují reakce publika v momentech, ve kterých se očekávají.

8. 1. 1. Stand-up comedy v televizním vysílání ve Spojených státech amerických

Televize už od sedmdesátých let poskytovala stand-up komikům mnoho příležitostí nejen k vystupování, ale i k dalšímu profesnímu růstu. Ti, kteří vystoupili v televizi se pak velice často objevovali v televizních skečích a situačních komediích. Pro stand-up comedy byl a stále je velký prostor hlavně v *late-night shows* a *talk shows*. Ve Spojených státech amerických znamenal revoluci v televizním vysílání zrod kabelové televize. V roce 1975 vznikla televizní stanice *Home Box Office* – *HBO*, která ve stejném roce začala vysílat jak speciály s hodinovými stand-up výstupy s jedním komikem, tak i pořad který založila na podmínkách klubové stand-up, což znamenalo mnoho účinkujících, kteří na svůj výstup měli desetiminutový prostor. HBO poznala, že stand-up comedy show s nákladem 75 000 dolarů, má podobnou diváckou sledovanost jako film za 1 milion dolarů.¹⁵¹

Nejvíce se rozšiřovala stand-up comedy do TV vysílání v 80. letech. Sitcomy jako *The Cosby show* a *Roseanne* uvádějící stand-up komiky se staly masivním hitem. Začali se objevovat také pořady zaměřené výhradně na stand-up comedy. Kabelová televize A&E debutovala s programem *An evening at the Improv* – Večer v Improv. HBO, která se v osmdesátých letech stala nesmírně populární, vysílala komediální speciály jako *HBO Comedy Hour* a *Young Comedians Showcase*.¹⁵² I MTV začala uvádět stand-up komiky v pořadu *Half-Hour Comedy Hour*. *Comedy Central*, která působí od devadesátých let, sehrála v úspěchu stand-up comedy v prvních letech 21. století klíčovou roli. Kanál, který ze začátku vysílal hlavně reprízy minulých comedy show (jako *Saturday Night Live*, *The Kids in the Hall*, *Whose Line is it Anyway?* a *The*

¹⁵¹ Tuto zkušenost uplatnili při pořizování původních pořadů v zahraničních mutacích.

¹⁵² *History of Stand-up Comedy in the 2000's Stand-up Back on Top*. [online]. [cit. 10. 04. 2010]. Dostupné z WWW

< <http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history00s.htm> >.

Ben Stiller Show), začínal uvádět stále víc originálních produkcí založených na principech stand-up comedy.¹⁵³

8. 1. 2. Late – night talk show

Late-night talk show je specifický televizní formát vysílaný v pozdě nočním, tedy v „late-night“ čase. Jeho obsah tvoří monology nejen moderátora na aktuální témata, komické skeče, interview s celebritami a hudební vystoupení. Late-night show se obvykle natáčí ve studiu nebo divadle, které je klasicky rozdělné na jeviště a hlediště. Jeviště má specifický design scény. Bývá zde pohovka nebo křeslo a psací stůl, za nímž sedí moderátor. Jeho hosté usedají do pohovky a moderátor s nimi přes stůl vede dialog. Typickým prvkem interiéru late-night talk show je obraz nočního města v pozadí scény.

Late-night talk shows patří k nejsledovanějším televizním pořadům a je jich značné množství. Forma je ve všech téměř totožná. Klíčem k úspěchu a kvalitě late-night show, je moderátor, na kterém celý pořad stojí. Moderátoři late-night talk shows patří k nejvlivnějším lidem showbusinessu. Mají možnost reagovat na politickou situaci, válečné konflikty, na problémy společnosti, na společenské hodnoty, propagovat politické názory a ovlivňovat voliče, díky tomu pozvání do takovéto show přijme v podstatě kdokoliv. Pořady jako late-night talk show jsou určeny hlavně k pobavení diváka a díky tomu, že stand-up comedy je pro ně díky své technické nenáročnosti velice vhodná, sehrály ve vývoji stand-up comedy důležitou roli.

Nejslavnější late-night talk show jsou *Saturday Night Live* (1975-současnost), *The Tonight Show with Jay Leno* (v letech 1992-2009, 2010-současnost), *The Tonight Show Starring Johnny Carson* (v letech 1962-1992), *Late Night with David Letterman* (v letech 1982-1993), *Late Night with Conan O'Brien* (v letech 1993-2009).

Saturday Night Live, která měla premiéru v roce 1975, uváděla mnoho komiků – včetně Richarda Pryora¹⁵⁴ a Steva Martina v devadesáti minutových vysílacích

¹⁵³ Talk-show [online]. [cit. 10. 04. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.answers.com/topic/talk-show>>.

¹⁵⁴ Richard Pryor (1940-2005) byl afroamerický stand-up komik. Na začátku jeho kariéry byly jeho výstupy ve stylu Billa Cosbyho, kterého obdivoval. Později ale svůj styl vymezuje, přidává rasovou tematiku, portréty odpozorovaných charakterů. Typickým rysem jeho stylu byl vulgární jazyk používaný jako sociální a rasová

relacích. Nejvíce podporoval komiky v sedmdesátých letech John Carsson, velký zastánce stand-up comedy ve svojí show *The Tonight Show s Johnnym Carsonem*, kde uváděl komiky skoro každou noc. Ti, kteří se mu obzvlášť zalíbili, dostali dokonce pozvánku přímo do gauče krále late-night show. To byla taková podpora a zviditelnění jakou žádný klub a ani jiný pořad v té době nemohl poskytnout.¹⁵⁵

Na českých televizních stanicích můžeme sledovat dvě late-night talk shows. Na prvním programu *České televize* je to pořad Jana Krause *Uvolněte se, prosím*. Jan Kraus na začátku každého dílu sám jistým způsobem vystupuje v žánru stand-up comedy svým obvyklým glosováním událostí. Na televizi Nova je to pořad *Mistr GS*. Jeho moderátoři Michal Suchánek a Richard Genzer spoléhají na břitký a pokleslejší druh humoru, s nímž mají bohaté a letité zkušenosti a celý pořad působí spíše dojmem parodie na původní žánr.

8. 2. Internet a stand-up comedy

Největší boom svět komedie zaznamenal se vznikem internetu. Ten také přináší stoprocentní tvůrčí svobodu v projevu. Šířením zaznamenané stand-up comedy se nemění podstata stand-up z hlediska žánru. V prvních letech 21. století, vznikl nespočet webových stránek, které jsou zaměřené na stand-up comedy. Servery jako *YouTube*, kde jeho uživatelé sdílí krátká videa, umožňují virtuálnímu publiku nové přístupy ke stand-up, skečům a improvizované komedii. Sociální sítě jako *MySpace* a *Facebook*, které jsou založené na vytváření osobních profilů a prezentování své osoby pomocí sdílení videí, hudby a statutů činností s nejen vámi zvolenou skupinou lidí, přinášejí tisícům komiků nový prostor pro propagaci a zviditelnění se. Díky těmto sítím se objevila spousta nových komunit fanoušků těchto stylů komedie. Příznivci stand-up tak mohou sledovat výstupy svých oblíbených komiků 24 hodin denně.

charakteristika. (ŠKORPIL, Jakub. Comedy mix – náhodně vybrané „recepty“ ke komedii různých národů: Ukecanej hajzlík (Richard Pryor). *Svět a divadlo* 17, 2006, č. 2, s. 154-160)

¹⁵⁵ *History of Stand-up Comedy in the 2000's Stand-up Back on Top*. [online]. [cit. 10. 04. 2010]. Dostupné z WWW

< <http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history00s.htm> >.

6. 8. 3. Na stojáka na internetu

Bylo by naivní předpokládat, že pořad placené kabelové televize se zpopularizoval jen televizním vysíláním tohoto programu. HBO díky sledování *Na stojáka* na internetu přichází o potenciální předplatitele, na druhou stranu má ale pořad velký úspěch i díky alternativám k placenému televiznímu vysílání

Šíření výstupů z *Na stojáka* na internetu podporuje i sama HBO. Na serveru www.nastojaka.cz je k vidění 52 ze stávajících 78 sérií tohoto pořadu. Jsou řazeny abecedně podle jména komika, nebo chronologicky podle epizod. „*Na www.nastojaka.cz by mohlo být epizod mnohem víc, ale bohužel nemáme dostatek času k vkládání dalších epizod.*“¹⁵⁶ Na serveru www.youtube.com lze najít většinu výstupů, ovšem problém je v tom, jak je zde najít. Videá jsou vložena například jen pod názvem, který si uživatel jednoduše přimyslel a s názvem výstupu nemá vůbec nic společného. Je potřeba zkoušet spoustu hesel jako jméno komika, HBO, *Na Stojáka* apod. Nikdy vám ale výsledky hledání neposkytnou ucelený přehled, natož chronologicky uspořádaný. HBO podporuje šíření epizod *Na stojáka* i na serveru www.youtube.com. „*HBO se snaží stahovat nekvalitní videa se scénkami Na stojáka a přidávat tam kvalitnější záznamy s naším logem. Co se týká úspěchu šíření Na stojáka na internetu, svědčí o tom loňské třetí pořadí výstupu Ivy Pazderkové ve sledovanosti všech českých videí na www.youtube.com.*“¹⁵⁷

Účinkující se také na těchto serverech mohou inspirovat zahraničním stylem nebo amatérskými videi. „*Oceňuji kontakt účinkujících Na stojáka se servery jako www.youtube.com, nebo www.myspace.com. Můžou na tom najít spoustu inspirace. Samozřejmě kopírování a vykrádání nepřichází v úvahu, spousta lidí ve štábu se ve světě skvěle orientuje a poznají, že daný výstup není autorský. Ale je skvělé, že mají účinkující možnost reagovat neustále na nové podněty. Internet je obrovský zdroj a myslím, že z toho hodně čerpají. Předvádí se potom něco, co třeba nikde jinde ve společnosti není vysloveno a ještě se tomu můžete zasmát.*“¹⁵⁸

¹⁵⁶ *Osobní rozhovor s Martinou Šantavou, Praha 18. 4. 2010*

¹⁵⁷ *Osobní rozhovor s Martinou Šantavou, Praha 18. 4. 2010*

¹⁵⁸ *Telefonický rozhovor se Zdeňkem Tycem, 9. 4. 2010*

Díky internetovým zdrojům se vyvíjí hlavně výstupy předváděné v Na stojáka. Jde v nich potom o specifickou řeč, tzv. metatextové odkazy: „*mnoho věcí stačí díky internetu publiku jen naznačit, říct ve zkratkách a reakce diváků je okamžitá*“.¹⁵⁹ To, že se Na Stojáka šíří na internetu HBO nevadí, zvyšuje to zájem o to, vidět účinkující živě. „*My pak máme vyprodané sály a ta atmosféra v nich je pekelná. Účinkující se pak úplně vydají a zároveň pak sklídí obrovský úspěch a extatický zážitek, kdy lidi v sále je prostě milují*“.¹⁶⁰

¹⁵⁹ *Telefonický rozhovor se Zdeňkem Tycem, 9. 4. 2010*

¹⁶⁰ *Telefonický rozhovor se Zdeňkem Tycem, 9. 4. 2010*

Závěr

Britská komedie music-hallů a divadel varieté byla ovlivněna formátem americké vaudevillové komedie, čímž se i britská komedie vydala směrem komických monologů. Vývoj žánrových předchůdců stand-up comedy byl v obou zemích až do poloviny 60.let téměř totožný. V obou zemích z části přerušila tradici music-hallů, vaudevillů a divadel varieté kinematografie. V obou se komedie etablovala na přechodných místech. Ve Spojených státech v *Catskill Mountains* a ve Velké Británii ve *Working's men clubs*. Spojené státy ale hrají zásadní roli při vývoji stand-up comedy díky otevírání stand-up klubů již v padesátých a šedesátých letech, což způsobilo obrovský rozmach a popularizaci stand-up comedy. Zatímco stand-up comedy se ve Velké Británii objevovala především v rozhlasovém a televizním vysílání a na živo se kvůli cenzuře předváděla v nočních klubech. První britský stand-up klub byl otevřen až na konci sedmdesátých let, tedy o téměř dvě desetiletí později a navíc jako věrná kopie stand-up klubu ze Spojených států amerických.

Kabaret a divadla varieté se ve Spojených státech amerických, Velké Británii i v našem prostředí vyvíjela obdobně. Rozdíly ve vývoji nastávají, když se v našem kulturním prostředí objevuje už ve dvacátých letech 20. století fenomén divadel malých forem. Z tohoto typu divadel u nás vznikají specifické a originální druhy a žánry divadla, které jsou, stejně jako stand-up comedy, založeny především na těsném a provázaném vztahu jeviště a hlediště.

V kontextu české poválečné historie je logické, že se u nás omezil, zpomalil nebo úplně zastavil vývoj populárních kabaretů a varieté, který ve Spojených státech amerických a Velké Británii vedl přímo k vývoji stand-up comedy. Svoboda projevu se stand-up comedy úzce souvisí, v obou zemích původu reagovala vždy na aktuální události, problémy a témata. Což v našem prostředí, zejména na začátku padesátých let a po roce 1968, v podmínkách udávaných komunistickým režimem, možné nebylo. Tím se naše kabaretní scéna musela omezovat na apolitický humor, písně s nevinným obsahem a v neposlední řadě na působení v televizních estrádách a varieté, jež byly značně omezené v koncepcích programu. Ačkoliv existovali umělci, kteří na „kabaretní“ umění divadel malých forem především z dvacátých let navázali, nikdy se nepodařilo přiblížit se patrnému kontinuálnímu vývoji jako ve Spojených státech

amerických a Velké Británii, jehož konečná forma je stand-up comedy jako dramatický žánr, vtipně, parodicky a satiricky komentující současné dění a kontroverzní témata.

Ve Spojených státech amerických během šedesátých let hledali a zkoumali komici alternativní stand-up comedy, její hranice a možnosti a začali jejím prostřednictvím reagovat na tabuizovaná a kontroverzní témata. U nás se v té době vytvářela umělecká forma, která svým obsahem a náplní výstupů (apel na diváka, působení provokativními tématy a náměty, reakce na uvolněnou politickou situaci), může být označena jako jistá obdoba žánru stand-up comedy. Touto formou byl *text-appeal*. Mezi ním a stand-up comedy jsou ale zásadní rozdíly. Text-appeal sice „apeluje“ na diváka stejně jako stand-up comedy, ale nemusí se nutně pokoušet diváka pobavit. Dalším rozdílem je text-appealová literárnost (těsně spjatá s fenoménem autorského divadla) a přítomnost dalších druhů umění, které do tohoto žánru spadají a stávají se jeho součástí – zpěv, recitace, vyprávění. Obdoba text-appealu v podobnosti prezentace literárního přednesu – slam poetry, vznikla ve Spojených státech amerických až mnohem později a to v průběhu osmdesátých let a úspěšně se etablovala v mnoha zemích. Z kulturně-společensko-politických problémů Spojených států amerických se vyvinula stand-up comedy jako prostředek pro reakci na aktuální situaci a poměry. Stejně tak se v našem prostředí vyvinul ze společensko-politicko-kulturní situace text-appeal, a pokud se části text-appealu jako dramatické formy snaží pobavit, tak ve své postatě fungují na stejném principu jako stand-up comedy. Česká kabaretní scéna byla vždy postavena více než na umělcích jednotlivcích na kolektivních autorských inscenacích a na komediálních dvojicích. Mimo komicky laděný text-appeal se fenomén samostatně stojícího komika, snažícího se na živo pobavit diváky v sále, v českém kontextu neobjevuje.

Značná část výstupů v pořadu *Na Stojáka* se dá označit jako komicky laděný text-appeal. Další divadelně-dramatický žánr, který v *Na Stojáka* komici předvádějí, je skeč, která se jako taková u nás objevuje v souvislosti s divadly malých forem, ale také s tvorbou divadla Sklep, jehož herci účinkovali v pořadu *Na Stojáka* v letech jeho vzniku a zformovali tím počáteční podobu pořadu a inspirovali další účinkující.

Dá se tedy říct, že na tradici text-appealu a skečů divadel malých forem navazuje svým způsobem „česká verze“ stand-up comedy v pořadu Na Stojáka.

Pořad *Na Stojáka*, zaměřený na u nás neznámý žánr, se v našem kulturním prostředí zavedl což dokazuje sledovanost pořadu na HBO, vyhledávání výstupů z Na stojáka na internetu a v neposlední řadě popularita jeho účinkujících. Ovšem žánr stand-up comedy jako takové se příliš neuchytil. Veřejností jsou výstupy Na stojáka vnímány jako stand-up comedy, ale jejímu žánru neodpovídají. Dalšími pokusy o žánr stand-up comedy u nás jsou nejen aktivity účinkujících z *Na stojáka* mimo produkci HBO, ale také večery s „otevřeným mikrofonem“ v barech a klubech, které ale českou stand-up comedy nikam neposouvají a ani ji nevyvíjí.

Resume

British comedy of the music-hall and vaudeville theatre was affected of American version of the vaudeville comedy, thereby the British comedy started for the comically monologues. The development of the genre stand-up comedy was till the half of the 1960' in both of those countries quite similar. Cinematography broke the tradition of the music-hall and vaudeville theatre. In both of them was set up in the temporarily places. There were the Catskill Mountains in the USA and the Working's men clubs in UK. But The USA played in that situation the main role, because of opening the new clubs, compare with the UK. In the UK the stand-up comedy was famous the most in radio and TV, the live version was only in the night club, because of a censorship. First stand-up club in UK was open in latest 1970', about twenty years later than in USA, like a true copy of the USA.

Cabaret and the vaudeville theatre in USA, GB and our area had similar development. We can find the main different in the development in 1920'. There is the boom of the theatres of small forms, the main initiation of the new genre, e.g. stand-up comedy. The connecting thing is especially intensive relationship between the stage and the audience

It is clear, the political situation after Second World War in our country restricted and slower the development of the cabarets and the vaudeville theatre. The freedom of speech has connection with the stand-up comedy. This type of comedy

answers to current event, problems and topics. There was impossible, because of the communism system. It led to non-political humour, the songs without the contents and TV shows. But there were also censored. Most of the performers could be closer to the USA and UK version, but there was simple impossible in our area.

During the 1960' comims wanted to find another possibilities of stand-up comedy in USA. They started to answer to tabu and controversial topic. In our area in this time started to be a new version in some ways similar to stand-up comedy, there was text-appeal. But between the stand-up and text-appeal are really big different. Text-appeal appeal to the audience like a stand-up, but there should not entertain, like a stand-up. Next big different is the literature form. We can find also some connexion to the slam poetry. There is the American version of the 1980's.

Thanks of the culture, socially and political troubles of USA was established the stand-up comedy. It answers to actual situation. In the same way, there was established text-appeal. Like an answer to culture, socially and political troubles. In case, the text-appeal would like to entertain, it is really close to stand-up comedy. For our cabaret theatre history was important the comical couples, in the other ways we don't have tradition of just one person entertainer.

There is the comical emersion text-appeal in most of the TV program *Na Stojáka*. Next genre in *Na Stojáka* is sketch. We can see sketches in the theatre of small forms e.g. in the theatre Sklep and actors of Sklep were on the beginnigs of the *Na Stojáka*.

We can say the Czech version of *Na Stojáka* would like to continue of tradition text-appeals, sketches and theatre of small forms.

Programme *Na Stojáka* is really popular in our country as we can see in the rating of the HBO and internet. Also the performers are famous and popular too. But the genre stand-up doesn't have deep tradition. There are also some groups, who would like to expand. They try to start with *Na Stojáka* in bars and clubs. But there is no positive or negative effect in the evolution of Czech stand-up comedy.

Prameny

Odborná periodika

Divadelní noviny (2000–2007)

Svět a divadlo (2000–2007)

Internet

www.youtube.com

www.comedycentral.com

<http://comedians.jokes.com/standup-showdown>

www.nastojaka.cz

DVD

„Na stojáka vol 1.“ (2006)

„Na stojáka vol 2.“ (2007)

„Na stojáka vol 3.“ (2009)

Literatura

AJAYE, Frankly. *Comic Insights: The Art of Stand-up Comedy*. 1.vyd. Los Angeles: Silman-James, 2002, 289 s. ISBN: 1879505541

BONEY, Jo. *Extreme Exposure: An Anthology of Solo Performance Texts from the Twentieth Century*. 1. vyd. New York: Theatre Communications Group, 2000, 450.s. ISBN: 1559361557

ČUNDERLE, Michal, ROUBAL, Jan. *Hra Školou, dvakrát O Ivanu Vyskočilovi*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 2001, 195 s. ISBN 80-902482-5-X

DOUBLE, Oliver. *Getting the jokes*. 1. vyd. London : Methuen drama, 2005, s.320. ISBN 978-0-413-77476-7

DVOŘÁK, Jan. *alt.divadlo – slovník českého alternativního divadla*. 1. vyd. Praha: Pražská scéna, 2000, 253 s. ISBN 80-86102-13-0

FISHER, John. *Tommy Cooper: Always Leave Them Laughing*, 1. vyd. London: Harpercollins, 288s. ISBN 978-0007215119

GARNER, Joe. *Made You Laugh: The Funniest Moments in Comedy*. 1.vyd. Kansas City: Andrews McMeel Publishing, 2004, 208 s. ISBN 0-7407-4695-2

HANÁK, Jiří. *Comedy Store- procházka novodobými dějinami britské komediální scény 1. část. Svět a divadlo 12, 2001, č. 1. s. 87-91. ISSN 0862-7258*

JANOUSĚK, Pavel. *Ivan Vyskočil a jeho neliteratura*, 1. vyd. Brno: Host, 2009, 384.s. ISBN 978-80-7294-310-4

JUST, Vladimír. *Proměny malých scén*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1984, 302 s.

KAZDA, Jaromír, KOTEK, Josef. *Smích Červené sedmy*. 1.vyd. Praha: Československý spisovatel, 1981 s.

PAVLOVSKÝ, Petr a kolektiv : *Základní pojmy divadla. Teatrológický slovník*. 1.vyd. Praha: Libri 2004, 352 s. ISBN 80-7277-194-9

PYTLÍK, Radko. *Fenomenologie humoru, aneb jak filozofovat smíchem*. 1. vyd. Praha: Emporium, 2002, 120 s. Dostupné z WWW: <<http://radkopytlík.sweb.cz/>>. ISBN 80-86346-04-8.

STEBBINS, Robert, A. *The Laugh-makers: stand-up comedy as art, bussines and lifestyle*. 1. vyd. Québec: McGill-Queens University Press 1990, 160 s. ISBN 0-7735-0735-3

SANKEY, Jay. *The Zen and the Art od Stand-up Comedy*. 1. vyd. London: Routledge, 1988, 214.s. ISBN: 0878300740

ŠKORPIL, Jakub. Comedy mix – náhodně vybrané „recepty“ ke komedii různých národů: Let's Talk Politics (Bill Hicks a Lewis Black). *Svět a divadlo* 16, 2006, č. 2, s. 160-166. ISSN 0862-7258.

ŠKORPIL, Jakub. Comedy mix – náhodně vybrané „recepty“ ke komedii různých národů: What else happened? (Woody Allen). *Svět a divadlo* 16, 2005, č. 3, s. 158-164. ISSN 0862-7258.

ŠKORPIL, Jakub. Comedy mix – náhodně vybrané „recepty“ ke komedii různých národů: Andy Kaufmann...a Staurday Night Live. *Svět a divadlo* 17, 2006, č. 1, s. 136-141. ISSN 0862-7258.

ŠKORPIL, Jakub. Comedy mix – náhodně vybrané „recepty“ ke komedii různých národů: Ukecanej hajzlík (Richard Pryor). *Svět a divadlo* 17, 2006, č. 2, s. 154-160. ISSN 0862-7258.

WALKER, A. Nancy : *What's so funny? Humor in American culture*. 1.vyd. Wilmington: Scholary resources 1998, 284s. ISBN 0-8420-2688-6

Ostatní

http://en.wikipedia.org/wiki/Comedy#Forms_of_comedy

<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history90s.htm>

<http://www.slampoetry.cz/index.php/slam/o-slamu.html>
<http://fredallen.org>
<http://encyclopedia.thefreedictionary.com/one-man+show>
<http://en.wikipedia.org/wiki/Vaudeville>
<http://www.mortsahl.com>
<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,869153,00.html>
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history80s.htm>
<http://www.musicals101.com/musichall.htm>
http://en.wikipedia.org/wiki/Working_men's_club
http://sharetv.org/shows/the_comedians_uk
<http://www.supraphon.cz/cs/umelci/?item=44>
<http://www.tha.cz>
<http://www.hbo.pl/nastojaka>
<http://www.nastojaka.cz/jak-zacit.aspx>
<http://www.conservapedia.com/BBC#History>
<http://www.answers.com/topic/talk-show>
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history00s.htm>

Telefonický rozhovor se Zdeňkem Tycem, 9. 4. 2010.

Telefonický rozhovor s Milošem Knorrem, 13. 4. 2010.

Osobní rozhovor s Martinou Šantavou, Praha 18. 4. 2010.

..

Anotace

Příjmení a jméno autora: Lenka Jurníčková

Název katedry a fakulty: Filozofická fakulta, Katedra divadelních, filmových a mediálních studií

Název bakalářské práce: Začátky české stand-up comedy Na stojáka

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Tatjana Lazorčáková, Ph.D.

Klíčová slova: stand-up comedy, Na stojáka, divadla malých forem

Tato práce je zmapováním historického vývoje ve Spojených státech amerických a Velké Británii. Tento výzkum je aplikován na stylu pořadu *Na stojáka*. Věnuje se nejen historii tohoto původního českého televizního pořadu, ale také jeho organizační struktuře, principu fungování, stylu nejvýraznějších protagonistů a především formu výstupů. Vymezuje podobnost a návaznost výstupů z *Na stojáka* v kontextu s výstupy divadel malých forem.

Annotation

Author's name and surname: Lenka Jorňčková

Name of Cathedra and Faculty: Filozofická fakulta, Katedra divadelních, filmových a mediálních studií

Name of bachelor work: The beginnings of the Czech Stand-up Comedy Na stojáka

Head of work: Doc. PhDr. Tatjana Lazorčáková, Ph.D.

Key words: stand-up comedy, Na stojáka, theatres of the small forms

This work want to describe the history of the stand-up comedy in United states of America and in Great Britain and this research apply to the style of the czech stand-up comedy TV show *Na stojáka*. This research contents the history, style, principes of working, organisation and the style of performance. The point of the work is compare the style of stand-up comedy in czech and the style of theatres of the small forms.